

Katedra: Pedagogiky a psychologie

Studijní program: Vychovatelství

Studijní obor: Pedagogika volného času

ANALÝZA PROGRAMOVÉ KONCEPCE
VÝCHOVY MLÁDEŽE VE SPOLKU SOKOL
V LETECH 1918 AŽ 1928

AN ANALYSIS OF PROGRAMME
CONCEPTION OF YOUTH EDUCATION IN
THE SOKOL CLUB BETWEEN 1918 AND 1928

Bakalářská práce: 10-FP-KPP-014

Autor:

Petr JINDŘICH

Podpis:

Vedoucí práce: doc. PhDr. Tomáš Kasper, Ph.D.

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
61	3	3	1	20	1 CD

CD obsahuje celé znění bakalářské práce.

V Liberci dne: 26. 4. 2011

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra pedagogiky a psychologie

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(pro bakalářský studijní program)

pro (kandidát): Petr Jindřich

adresa: Bulharská 55, Trutnov 541 01

studijní obor (kombinace): Pedagogika volného času

Název BP: **Analýza programové koncepce výchovy mládeže ve spolku Sokol v letech 1918 až 1928**

Název BP v angličtině: **An Analysis of Programme Conception of Youth Education in the Sokol Club between 1918 and 1928**

Vedoucí práce: doc. PhDr. Tomáš Kasper, Ph.D.

Konzultant:

Termín odevzdání: květen 2011

Poznámka: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování BP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 6. dubna 2010

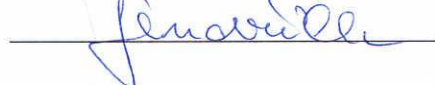
děkan

vedoucí katedry

Převzal (kandidát): Petr Jindřich

Datum: 5. 10. 2010

Podpis:

- Název BP: ANALÝZA PROGRAMOVÉ KONCEPCE VÝCHOVY MLÁDEŽE VE SPOLKU SOKOL V LETECH 1918 AŽ 1928
- Vedoucí práce: doc. PhDr. Tomáš Kasper, Ph.D.
- Cíl: 1) Analýza vývoje spolku Sokol v letech 1918 až 1928 v kontextu vývoje československé společnosti.
2) Analýza pedagogické koncepce výchovy mladšího školního věku a mládeže ve spolku Sokol v letech 1918 až 1928.
- Požadavky: Pravidelné konzultace, analýza archivních pramenů, četba cizojazyčné literatury
- Metody: Textová analýza, historicko-srovnávací metoda
- Literatura: UHLÍŘ, Jan B; WAIC, Marek. Sokol proti totalitě 1938-1952. Praha : Univerzita Karlova, Fakulta tělesné výchovy a sportu, 2001. 175 s. ISBN 80-86317-11-0.
WAIC, Marek, a kol.. Sokol v české společnosti 1862-1938 = Sokol in der tschechischen Gesellschaft. 1. vyd. Praha : Univerzita Karlova, Fakulta tělesné výchovy a sportu, 1996. 209 s. ISBN 80-238-3287-5.
WALDAUF, Jan. Sokol : malé dějiny velké myšlenky. Luhačovice : Atelier IM Luhačovice, 1. vydání v r. 2007. 381 s. ISBN 978-80-85948-67-7.
Sokol : časopis zájmům tělocvičným věnovaný. Praha : Pražská tělocvičná jednota Sokol, 1918 až 1928. Vycházel měsíčně. ISSN 0489-6718.

Čestné prohlášení

Název práce: Analýza programové koncepce výchovy mládeže ve spolku Sokol v letech 1918 až 1928

Jméno a příjmení autora: Petr Jindřich

Osobní číslo: P08000807

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 26. 4. 2011

Petr Jindřich

Poděkování

Děkuji vedoucímu bakalářské práce doc. Tomáši Kasperovi za odborné vedení, cenné rady a čas, který mi při zpracovávání mé práce poskytl. Dále děkuji za podporu své rodině.

Anotace

Bakalářská práce pojednává o spolku Sokol a jeho výchovném působení z historického hlediska. Cílem práce bylo analyzovat vývoj spolku Sokol v kontextu vývoje československé společnosti a také zjistit pedagogickou koncepci výchovy mládeže v letech 1918 až 1928. Teoretická část práce je zaměřena na historii Sokola a na osobnost Miroslava Tyrše. Práce se dále zabývá všesokolskými slety. Praktická část se věnuje událostem v Sokole a sokolskou výchovou mládeže v letech 1918 až 1928.

Klíčová slova: Sokol, analýza, výchova, mládež, Miroslav Tyrš, programová koncepce

Annotation

My Bachelor work deals with the Sokol club and its educational functioning from the historical perspective. The goal of my bachelor work was to analyse the development of Sokol club in context of the development of the Czechoslovak society and to find out the pedagogical conception of the education of youth in the period from 1918 to 1928. The theoretic part of work is aimed for the history of Sokol and for personality of Miroslav Tyrsh. Further the work deals with Sokol festivals. The practical part is turned to events in Sokol and the Sokol's education of youth in the period from 1918 to 1928.

Key words: Sokol, analysis, education, youth, Miroslav Tyrsh, program conception

Annotation

Meine Bakkalaureusarbeit behandelt Sokol Verband und seine Erziehungswirkung aus dem historischen Gesichtspunkt. Ziel meiner Arbeit war, die Entwicklung des Sokol Verbands im Kontext der Entwicklung der tscheschoslowakischen Gesellschaft zu analysieren und die pädagogische Konzeption der Jugenderziehung in der Zeitperiode 1918 bis 1928 festzustellen. Theoretischer Teil meiner Bakkalaureusarbeit ist auf die Historie von Sokol und auf Persönlichkeit von Miroslav Tyrsch orientiert. Die Bakkalaureusarbeit beschäftigt sich weiterhin mit Sokolkongressen. Praktischer Teil widmet sich den Ereignissen in Sokol und der Sokolerziehung in der Zeit von 1918 bis 1928.

Schlüsselwörter: Sokol, Analyse, Erziehung, Jugend, Miroslav Tyrsch, Programmkonzeption

Obsah

Úvod	8
1. Dějiny Sokola	10
1.1. Založení spolku	10
1.2. Stručný vývoj a činnost Sokola v historii	12
1.3. Přerušení sokolské činnosti	13
2. Současná organizace Sokola	13
3. Miroslav Tyrš	14
3.1. Dětství a studia	14
3.2. Vysokoškolské studium a další působení	15
3.3. Tyršovo dílo	16
3.4. Celoživotní přání a jeho dopad	16
3.5. Tyršova veřejná činnost v letech 1861 až 1871	17
3.6. Tyršova veřejná činnost v letech 1872 až 1876	20
3.7. Tyršova veřejná činnost v letech 1876 až 1884	21
4. Události v Sokolu v letech 1918–1928	22
4.1. Léta 1918–1920	22
4.2. Léta 1921–1922	25
4.3. Léta 1923–1924	26
4.4. Léta 1925–1926	27
4.5. Léta 1927–1928	30
5. Všesokolské slety	31
6. Programová koncepce mládeže	36
6.1. Sokolstvo a jeho vývoj	36
6.2. Sokolská výchova	40
6.3. Výchova nového členstva	43
6.4. Sokolské usilování o povinnou výchovu národa	46
6.5. Požadavky tělesné výchovy mládeže v dětství a dospívání	47
6.6. Dorostenecký koutek	49

6.7.	Sokolstvo a junáctví.....	51
6.8.	Sokolstvo a skauting	53
7.	Závěr.....	59

Úvod

V mé bakalářské práci jsem se rozhodl věnovat tématu analýzy programové koncepce výchovy mládeže ve spolku Sokol v letech 1918–1928 proto, že mě zajímalo, jakým způsobem ovlivnil spolek Sokol meziválečné období, kdy byla jeho sláva na samém vrcholu a také proto, že se toto téma týká sportu. Myslím si, že tělesná výchova hraje v životě mládeže velmi důležitou roli.

Mým cílem bude analyzovat vývoj spolku Sokol v kontextu vývoje československé společnosti a také analyzovat pedagogickou koncepci výchovy školního věku a mládeže v letech 1918 až 1928. Jako výzkumnou metodu použiji textovou analýzu a historicko-srovnávací metodu. Kvůli nedostupnosti zdrojů jsem několikrát navštívil Národní knihovnu Klementinum v Praze. Z časopisů jsem zde vybral články k programu a výchově Sokola, ofotil a poté analyzoval a porovnával se sekundární literaturou.

V teoretické části bakalářské práce se budu zabývat nejprve dějinami spolku Sokol. Budu sledovat také vývoj spolku, který v minulosti reagoval na výzvy doby a překonával spoustu překážek vzniklých politickým vývojem. Sokol se snažil stále zdokonalovat své cvičení a myšlenky. Držel se přitom podstaty, kterou Sokolu vtiskl Miroslav Tyrš. Miroslavu Tyršovi v teoretické části věnuji celou kapitolu, protože je to osobnost, která svou prací přispěla největším dílem ke vzniku Sokola a zasvětila mu v podstatě celý svůj život. Samostatnou kapitolu věnuji také všesokolským sletům.

V praktické části bakalářské práce se pomocí analýzy časopisu Sokol z let 1918–1928 budu snažit vyzdvihnout nové tendence a působení spolku na své členy a také se budu zabývat hlavními událostmi v Sokole v těchto meziválečných letech. Pokusím se nahlédnout do vizí spolku v letech 1918 až 1928.

1. Dějiny Sokola

1.1. Založení spolku

Téměř dvacet let před založením Sokola zde začalo působit hned několik tělocvičných ústavů. Od roku 1839 provozoval lékař Johann Hirsh v Praze léčebný tělocvik. Roku 1843 byl v Praze na Malé Straně založen první soukromý tělocvičný ústav Rudolfem Stephanym (1817–1855), který jako první zasvětil obyvatele města Prahy do německého nářadového tělocviku. Vychovávali se zde i první budoucí cvičitelé tělocviku. Bylo jich však vychováno pouze dvanáct, což napovídá, že tehdejší úřady tělesnému cvičení nepřikládaly téměř žádný význam. Dalším zařízením byl ortopedický ústav Josefa Seegena¹, který roku 1849 převzal Ferdinand Schmidt. V roce 1847 založil v Praze Adolf Hájek Akademický tělocvičný spolek, který však působil jen krátce. V Praze působil v této době i jiný významný český tělocvikář a učitel na chlapecké škole v Budči, byl to Jan Malypetr (1815–1899). Právě v jeho tělocvičném ústavu vznikli první cvičitelé Sokola Pražského.

Když Ferdinand Schmidt onemocněl, došlo k úpadku jeho ústavu. V důsledku toho začali cvičenci zvažovat založení vlastního tělocvičného spolku. Za tímto účelem uspořádali 29. července roku 1861 poradu, na které se dohodli na spoluzaložení spolku s Němci. Ke spolupráci byl přizván také Miroslav Tyrš, který od roku 1853 působil jako cvičenec i cvičitel v Malypetrově ústavu.² V rámci spolupráce měl Miroslav Tyrš přeložit navržené stanovy z němčiny do češtiny. Do osudu spolku však zasáhl finančník E. Seuer z Lotzenu. Finanční částku poskytl pouze Němcům, kteří to přijali. Svou poznámkou o tom, že v Praze se tělocvičný spolek stejně není schopen udržet, podnítily Čechy k velké snaze o založení vlastního spolku. Miroslav Tyrš reagoval urychleným vypracováním stanov. Spolu s ním měli svůj zájem o založení tělocvičného spolku také Eduard (1827–1907) a Julius (1831–1896) Grégrovi, Rudolf Thurn-Taxis (1833–1904), Josef Barák (1833–1883), Rudolf Skuherský (1828–1863) a Emanuel Tonner (1829–1900). Miroslav Tyrš oslovil cvičence Schmidtova tělocvičného ústavu³ a uspořádal schůzi v hostinci U křížku, kde byl návrh stanov schválen většinou přítomných. Po několika následných konzultacích

¹ MUDr. Josef Seegen – vedl v Praze nový ortopedický ústav, který vznikl v polovině čtyřicátých let devatenáctého století.

² Malypetrův ústav - tělocvična v Budči v Panské ulici, kterou provozoval soukromě Jan Malypetr.

³ Schmidtův tělocvičný ústav – ortopedický ústav Josefa Seegena převzatý roku 1848 Ferdinandem Schmidtem.

v redakci Národních listů⁴ pracoval na konečné podobě stanov. Připravoval je spolu s Juliem Grégrem, který je pak 17. prosince roku 1861 předložil na policejní ředitelství spolu se žádostí o povolení činnosti Tělocvičné jednoty pražské. Činnost byla povolena již 24. prosince roku 1861.

První valná hromada⁵ byla svolána 16. února 1862 na desátou hodinu do tělocvičny Jana Malypetra v Panské ulici v Praze. Zúčastnilo se jí 75 členů. Předsedal jim Julius Grégr, starostou byl zvolen na valné hromadě nepřítomný Jindřich Fügner⁶ a jeho náměstkem se stal dr. Miroslav Tyrš. Jednatelům se stal Eduard Grégr, zapisovatelem Tomáš Černý (1840–1909) a pokladníkem Ferdinand Náprstek (1824–1887). Z výboru a všech jeho představitelů až na pár výjimek, mezi které patřil i Miroslav Tyrš, nikdo necvičil, ani se o tělocvik nezajímal. Navzdory tomu ustavující schůze jednoty rozhodla o urychleném zahájení cvičebních hodin. Za tímto účelem byla i pronajata první tělocvična od Jana Malypetra. Ještě tentýž měsíc byl zvolen první cvičitelský sbor.

13. listopadu 1864 bylo úředně schváleno jméno „Pražská tělocvičná jednota Sokol“ – „Sokol Pražský“. Název „Sokol“ údajně navrhnul Emanuel Tonnerem (1829–1900), byl ale z obavy před jeho zákazem oficiálně uveden až ve změně stanov 13. listopadu v roce 1864. Tento název používaly pouze jednoty, nikoli členové, ti byli nazýváni až do roku 1866 „údy“. Název „Sokol“ se pro jednotlivé členy začal užívat až roku 1870.⁷

⁴ Národní listy - české noviny vycházející v letech 1861–1941, založil je Julius Grégr.

⁵ Valná hromada – nejvyšší orgán jednoty, svolává ji výbor jednoty nejméně jednou ročně, projednává a usnesením schvaluje zprávy jednoty o činnosti a o hospodaření za uplynulý rok včetně zprávy o majetkových pohybech.

⁶ Jindřich Fügner – narodil se 12. září 1822 v Praze a zemřel 15. listopadu 1865 rovněž v Praze, byl to velmi vzdělaný podnikatel, zasloužil se o vznik Sokola a také o výstavbu první sokolské tělocvičny.

⁷ WAIC, Marek, a kol. *Sokol v české společnosti 1862-1938 = Sokol in der tschechischen Gesellschaft*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta tělesné výchovy a sportu, 1996. 209 s. ISBN 80-238-3287-5. s. 11–17.

1.2. Stručný vývoj a činnost Sokola v historii

První sokolský prapor, který byl poprvé rozvinut 1. června roku 1862, namaloval Josef Mánes (1820–1871). Náčelník Miroslav Tyrš vytvořil tělocvičnou soustavu a názvosloví. Ideovou stat' Náš úkol, směr a cíl uveřejnil v časopise „Sokol“ roku 1871.

Vlastenecké zaměření povzbuzovalo národní sebevědomí Sokola, což se odráželo v jeho činnosti, jako např. výlety v krojích, účast na národních slavnostech, veřejných cvičeních atd.

Během 1. světové války měli sokolové velký podíl na vzniku československých legií a ve dnech převratu v říjnu 1918 udržovali pořádek ve městech. Hlavní sokolští představitelé se stali organizátory nové československé armády.

Největší rozmach Sokol zaznamenal mezi světovými válkami, tedy mezi lety 1918 až 1938, kdy se stal milionovou organizací. V této době byli v jeho řadách i význační politici včetně prezidentů Tomáše Garrigua Masaryka⁸ a Edvarda Beneše.⁹ Vlastními silami budované sokolovny, ve kterých se odehrávalo cvičení, vznikaly i v malých obcích. Závodníci ze sokolských řad reprezentovali úspěšně ČSR na olympiádách a mezinárodních přeborech.

Sokol se vždy snažil, aby jeho program byl všestranný a atraktivní pro všechny společenské vrstvy a věkové kategorie. Mimo pravidelného cvičení se pořádaly různé soutěže, veřejná vystoupení, kulturní besedy, akademie, šibřinky¹⁰, výlety, zájezdy do ciziny, tábory mládeže, divadelní a loutková představení, hudební a pěvecké koncerty, přednášky a výstavy. Sokol vydával také celou řadu časopisů a příruček. Vyvrcholením sokolské činnosti se staly všesokolské slety.

⁸ Tomáš Garrigue Masaryk – narozen 7. března 1850 v Hodoníně a zemřel 14. září 1937 v Lánech, pedagog, politik a filozof, roku 1918 se stal prvním prezidentem Československa.

⁹ Edvard Beneš – narozen 28. května 1884 v Kožlanyech a zemřel 3. září 1948 v Sezimově Ústí, druhý československý prezident, v letech 1938–1945 byl v exilu, v letech 1940–1945 prezident v exilu, dále prezidentem v letech 1945–1948, jedním z vůdců prvního československého odboje a představitel československého odboje během druhé světové války.

¹⁰ šibřinky – masopustní maškarní zábava s určitým tematickým rázem.

1.3. Přerušení sokolské činnosti

Sokol musel přerušit svou činnost celkem třikrát. Hlavní překážkou v jeho práci se mu staly všechny totalitní režimy našich dějin. První zákaz přišel za první světové války v roce 1915. Podruhé byl spolek rozpuštěn nacisty v roce 1941 a potření jeho činnosti znemožnila po roce 1948 "sjednocená tělovýchova". Normalizace¹¹ po roce 1968 navzdory snažení o jeho obnovu znovu znemožnila jeho činnost a teprve v lednu roku 1990 byl již počtvrté opětovně založen a funguje dodnes.¹²

2. Současná organizace Sokola

Sokolské tělocvičné jednoty jsou sdruženy do 42 sokolských žup.¹³ Kraje určují území jednotlivých žup tvořených tělocvičnými jednotami. V souvislosti s novým územním uspořádáním České republiky do 14 krajů, se změnilo i uspořádání ČOS s platností od roku 2003. Pod jednotlivé kraje spadá několik žup. Pro každý kraj je určen jeden krajský zmocněnec, který funguje jako spojovací článek mezi župami, krajským úřadem a dalšími subjekty s krajskou působností. Krajského zmocněnce a jeho zástupce volí statutární zástupci příslušných žup. Mají oprávnění jednat s orgány kraje a jinými subjekty na území kraje v rozsahu příslušného pověření.

Na valných hromadách žup jsou zvoleni vyslanci, kteří tvoří výbor ČOS. Tento výbor volí ze svých řad starostu ČOS, dále místostarosty, jednatele a další členy předsednictva ČOS. Dalšími členy předsednictva jsou náčelník a náčelnice ČOS, předseda odboru sportu ČOS a vzdělavatel ČOS. Tito členové jsou voleni odbornými útvary. Předsednictvo ČOS čítá 13 členů.

Nejvyšším orgánem ČOS je sjezd ČOS. Tento sjezd se koná jednou za tři roky. Výbor ČOS zasedá jednou za dva roky a na svém zasedání schvaluje např. rozpočet, výsledky hospodaření apod. Předsednictvo výboru ČOS je statutárním orgánem ČOS.¹⁴

¹¹ Normalizace – období, které následovalo po invazi vojsk v srpnu roku 1968, součástí byly stranické čistky a poté byly zrušení kulturních spolků, Junáka, Sokola atd., omezena svoboda slova, tisku a médií, znovu zavedena cenzura, relativní umělecká svoboda ve filmu, divadle atd., liberální výuka na školách, po celou dobu normalizace byla na československém území umístěna sovětská okupační vojska.

¹² Česká Obec Sokolská. *Sokol* [online]. c2007, [cit. 2011-04-03]. <<http://www.sokol.eu/COS/sokol.nsf/pages/historie-sokola-F6EA>>

¹³ župa - sdružení jednot v rámci příslušného kraje a utváří se z podnětu jednot v kraji nebo z podnětu PV ČOS.

¹⁴ Česká Obec Sokolská. *Sokol-cos* [online]. c2007, [cit. 2011-04-03]. <<http://www.sokol-cos.cz/COS/sokol.nsf/pages/organizace-A9EF>>

3. Miroslav Tyrš

3.1. Dětství a studia

Miroslav Tyrš (vlastním jménem Friedrich Emanuel Tiersch) se narodil 17. září 1832 v Děčíně. Jeho otec MUDr. V. Tirsch zde pracoval jako zámecký lékař pro hraběte Františka Antonína Thuna. Když dostal otec výpověď v důsledku onemocnění TBC, přestěhovala se celá rodina k bratrovi Tyršovy matky do Döblingu. Ještě tentýž rok Miroslavův otec chorobě podlehl, a tak se rodina stěhovala zpět do Čech do Kropáčovy Vrutice k dalšímu z bratrů Tyršovy matky, která ale zanedlouho na to, roku 1838, umírá. V útlém věku zemřely i jeho dvě sestry. Po těchto událostech žil Miroslav Tyrš až do roku 1841 u svého strýce, který v tomto roce rozhodl, že dá chlapce na studia do Prahy. Proto se Miroslav Tyrš stěhoval ke svému dalšímu strýci z matčiny strany - Antonínovi Kirschbaumovi do Stránova. V areálu tamního zámku prožil část svého dětství. Ve svých devíti letech se poprvé ocitl ve společnosti svých vrstevníků. Docházel do obecné školy v Jizerním Vtelně a o další výuku se staral místní farář. Díky zděděné finanční částce po rodičích a strýci mohl Miroslav Tyrš vystudovat malostranské gymnázium. Miroslav Tyrš měl chatrné zdraví, proto se na doporučení svého lékaře nechal svým strýcem zapsat do tělocvičného ústavu Rudolfa Stephanyho. Bylo mu tehdy deset let a cvičení si neoblíbil. Pravidelně začal cvičit až po maturitě v Malypetrově ústavu, kde nejdříve byl jako cvičenec a poté přijal místo placeného cvičitele. Vedl zde pražský tělocvičný ústav pro hochy a v pozdější době i pro dívky. V roce 1848 byl jako šestnáctiletý student ovlivněn vlasteneckými myšlenkami. V revolučním roce 1848 se na Sicílii 12. ledna rozpoutala revoluce, která zasáhla celou Evropu. Nepokoje vypukly i v Praze. Miroslav Tyrš se stal členem studentské legie a bojoval na barikádách. Povstání však bylo potlačeno vojskem Alfreda Windischgrätze.¹⁵ Roku 1849 bylo zrušeno na malostranském gymnáziu vyučování v češtině. Miroslav Tyrš na vlastní žádost přestoupil na akademické gymnázium a odmaturoval v češtině.¹⁶

¹⁵ Alfred Windischgrätz - narodil se 11. května 1787 v Bruselu a zemřel 21. března 1862 ve Vídni, český šlechtic, rakouský polní maršál, stál v čele císařských vojsk během povstání v roce 1848.

¹⁶ WAIC, Marek, a kol.. *Sokol v české společnosti 1862-1938 = Sokol in der tschechischen Gesellschaft*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta tělesné výchovy a sportu, 1996. 209 s. ISBN 80-238-3287-5. s. 12–13.

3.2. Vysokoškolské studium a další působení

Po maturitě Miroslav Tyrš zahájil na přání svého strýce vysokoškolské studium na právnické fakultě v Praze. Ještě tentýž rok kvůli nezájmu započal studia na Fakultě filozofické, kde se mimo jiné zabýval studiem přírodních věd, matematiky a historie. Nechal se také zapsat na přednášky z anatomie na Lékařské fakultě. Doktorem filozofie se stal 27. července 1860. Po studiích působil Miroslav Tyrš v Novém Jáchymově na Křivoklátsku jako vychovatel synů továrníka Eduarda Barthelmusa. Za dobu svého působení poznal po boku této kulturní a vzdělané rodiny mnoho zajímavých lidí. Nejvýznamnější z nich byl Jindřich Fügner a jeho rodina. Debatovali spolu nejen na téma umění, filozofie a historie, ale i na téma tělovýchovy, kterou společně chápali jako prostředek k sebeuvědomění a posílení národa. Byli přesvědčeni o tom, že Češi mohou reformami dosáhnout rovnoprávného postavení v politické a zejména kulturní oblasti v monarchii s ostatními národy. V roce 1861 uvítali oba situaci, kdy nastala vhodná doba pro založení vlastního tělocvičného spolku.

Miroslav Tyrš vedl Barthelmusovy syny kromě vzdělávání také k tělocviku. Ani jeden z chlapců neuměl německý jazyk, Tyrš proto musel vyhledávat české výrazy pro doposud jím používané německé povely pomocí Jungmannova slovníku.¹⁷

V této době byl promován na doktora filozofie. Roku 1861 se vrátil do Prahy a opět začal pracovat jako cvičitel v Malypetrově ústavu. Miroslav Tyrš Po neúspěšném pokusu habilitovat se jako docent na pražské univerzitě, začal vyučovat dějepis a dějiny výtvarného umění na dívčím internátě své sestřenice Jenny Kirschbaumové a zároveň se v této době podílel na vypracování některých hesel pro Riegrův naučný slovník.¹⁸

Hlavní snahou Miroslava Tyrše však byla obroda národa pomocí moderního společenského cvičení. Po předchozím neúspěchu s Němci z července roku 1861, který jsem popisoval v podkapitole o založení Sokola, i nadále usiloval o založení českého tělocvičného spolku. Otevřel tak řetězec událostí, který vyústil v založení tělocvičného spolku Sokol.¹⁹

¹⁷ Jungmannův slovník – pětidílný česko–německý slovník vytvořený Josefem Jungmannem.

¹⁸ Riegrův naučný slovník – první česká obecná encyklopedie, vydaná pod názvem „Slovník naučný“, v hlavní redakci byli František Ladislav Rieger a Jakub Malý.

¹⁹ WAIC, Marek, a kol.. *Sokol v české společnosti 1862-1938 = Sokol in der tschechischen Gesellschaft*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta tělesné výchovy a sportu, 1996. 209 s. ISBN 80-238-3287-5. s. 13–14.

3.3. Tyršovo dílo

Chceme-li pochopit, jaký význam mělo dílo a snaha Miroslava Tyrše, je potřeba upozornit v této práci na ekonomické, sociální, politické procesy a nové směry filozofického myšlení v době jeho působení v následujících kapitolách. Koncem 18. a v první polovině 19. století sílily revoluční myšlenky a sociální nepokoje. V důsledku toho časem nastal rozvrat feudálního systému. Došlo k Velké francouzské buržoazní revoluci, napoleonským válkám a válkám proti francouzské okupaci. Byla to také doba nově vznikajících výchovných směrů, vyznačujících se ideovou a fyzickou připraveností k boji za národní a sociální práva lidu. U nás začali spisovatelé a vědci působit proti utlačování národa.²⁰

3.4. Celoživotní přání a jeho dopad

Celoživotní přání Miroslava Tyrše znělo stát se vysokoškolským profesorem. Naplnil ho v osmdesátých letech, kdy byl jmenován soukromým docentem v oboru dějiny umění na české technice. V roce 1882, kdy došlo k rozdělení Karlovi univerzity na českou a německou Karlo-Ferdinandovu univerzitu, prosadil se na české univerzitě ve stejném oboru. Nejdříve zde působil jako docent na české Filozofické fakultě. Roku 1883 byl jmenován vysokoškolským profesorem. Avšak s podmínkou (pro jmenování), že se vzdá veškeré činnosti v Sokolu. Po dlouhém rozhodování se rozloučil s výborem jednoty a vzdal se funkce náčelníka. Při loučení pronesl tato slova: „*Skládaje ze sebe hodnost náčelnickou, nepřestávám být druhem a bratrem Vaším a žádám Vás, abyste též Vy mi zachovali onu lásku vřelou, kterou jsem provždy za nejvyšší odměnu svou pokládal. Věc sokolská pak stojí nyní již na základech pevných a nezvratných...*“.²¹ Toto rozhodnutí velmi těžce nesl. Vzdal se také funkce redaktora časopisu Sokol. V myšlenkách se stále vracel ke svému rozhodnutí a neustále o něm pochyboval až do konce svého života. Když roku 1884 skončil letní semestr na Filozofické fakultě, odjel do Ötzu v Tyrolských Alpách. Chtěl se zde v klidu vyrovnat se svým rozhodnutím, které ho neustále tížilo. Ráno 8. srpna 1884 odešel na obvyklou procházku a od té doby ho již nikdo neviděl. Jeho tělo se našlo až 21. srpna 1884 v horské říčce Aaše. Dodnes se neví, zda zemřel nešťastnou náhodou, nebo ho události posledních dnů donutily spáchat sebevraždu. První pohřeb Miroslava Tyrše se konal v Ötzu 23. srpna 1884. Byla také svolána mimořádná valná hromada Sokola

²⁰ REITMAYER, Ladislav. *Miroslav Tyrš a jeho místo v dějinách české pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989. 156 s. ISBN 80-04-23206-X. s. 7–8.

²¹ WAIC, Marek, a kol. *Sokol v české společnosti 1862-1938 = Sokol in der tschechischen Gesellschaft*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta tělesné výchovy a sportu, 1996. 209 s. ISBN 80-238-3287-5. s. 47.

Pražského, na které se rozhodlo, že ostatky budou převezeny do Prahy, kde se 9. listopadu téhož roku konal druhý pohřeb. Jeho rakev byla vystavena v tělocvičně Sokola Pražského na rohu ulic Žitná a Sokolská. Na Tyršovu počest se konal církevní obřad a poté se celý průvod vydal Žitnou a Štěpánskou ulicí až na Václavské náměstí do Hybernské ulice a končil na Olšanech. V průvodu kráčeli zástupci z devadesáti tří sokolských jednot a šestnáct set členů se sedmdesáti dvěma prapory. Byli zde i významní představitelé pražských spolků, klubů a besed. Přítomen byl i starosta Prahy Dr. Tomáš Černý se členy zastupitelstva a dále rektor české univerzity s děkany fakult a nakonec univerzitní profesori. Rakev Miroslava Tyrše byla uložena do hrobky k Jindřichu Fügnerovi.²²

3.5. Tyršova veřejná činnost v letech 1861 až 1871

Veřejné mínění bylo ovlivněno Bismarckou politikou²³, což se projevilo i na české politické scéně. Národní strana se rozdělila a vytvořila zde dvě křídla. Jedním z nich byli tzv. staročesi, kteří usilovali o obnovení historických práv českých zemí. Chtěli uzavřít dohodu s vídeňskou vládou, díky které by se habsburská monarchie přetransformovala v demokratický federativní stát, a to pomocí států do ní patřících. Druhé křídlo tvořili tzv. mladočeši, kteří se svým demokratickým postojem opírali o průmyslovou buržoazii. Odmítali aristokracii a církev. Svým radikálním postojem vyjadřovali požadavky občanů. Politický vývoj vyústil v českých zemích v boj za státoprávní program a za federativní uspořádání rakouského státu. Největším dějištěm té doby se stala říšská rada ve Vídni. Snažení však nedopadlo podle představ. Únorová ústava²⁴ roku 1861, následující po říjnovém diplomu²⁵, neustanovila základní občanská práva. Nesplnila ani národní a demokratické požadavky. Čeští politici byli svým zastoupením v menšině. Když někteří z nich poznali, že nelze prosadit jejich požadavky, přestali se zúčastňovat jednání říšské rady. To vedlo k zbavení jejich politického mandátu. Svůj boj za česká práva však nevzdali. Prosadili v zemských sněmech zřízení obecních a okresních zastupitelstev, která se stala důležitými organizačními středisky nové etapy bojů za česká práva. Ve spojitosti

²² WAIC, Marek, a kol. *Sokol v české společnosti 1862-1938 = Sokol in der tschechischen Gesellschaft*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta tělesné výchovy a sportu, 1996. 209 s. ISBN 80-238-3287-5. s. 46–47.

²³ Bismarcká politika – válka, diplomacie a propaganda měly tvořit jednotu, hlavním tvůrcem sjednoceného císařského Německa pod hegemonií Pruska a Dvojspolku, v rámci tzv. kulturního boje útočil na katolickou církev a socialisty.

²⁴ Únorová ústava – ústava Rakouského císařství, kterou 26. února 1861 státní ministr Anton von Schmerling vyhlásil pro celé území říše, realizace říjnového diplomu.

²⁵ Říjnový diplom – vydán 20. října 1860 císařem Františkem Josefem I., jednalo se o základní zákon říše, kterým se císař provždy zříkal absolutismu a kterým zřídil Říšskou radu.

s tím se u nás rozšířil denní tisk a byly zřizovány záložny a jiné hospodářské spolky. Pro buržoazii to znamenalo získání jak inteligence a rolnictva, tak i část dělnictva pro národní hnutí. Dělnictvo ještě nebylo v té době tolik uvědomělé a nemohlo se tak domáhat svých práv samostatně.

Po pádu Bachova absolutismu²⁶ se v české politice vytvořily nové podmínky pro formování národní kultury. Byla to zejména literatura, která se zabývala problematikou doby a byla psána v duchu revolučního demokratického myšlení. Kolem roku 1848 vystoupili do popředí zejména Josef Kajetán Tyl (1808–1856), Václav Kliment Klicpera (1792–1859) a Karel Havlíček Borovský (1821–1856), jež byli považováni za buditelskou generaci. V padesátých letech sílila v literatuře tendence, která byla vyjádřena v almanachu Máj, do kterého přispěl Josef Václav Frič (1829–1890), Vítězslav Hálek (1835–1874), Jan Neruda (1834–1891), Karolína Světlá (1830–1899) a další. Postupem času pomocí literatury začali své myšlenky prosazovat i jiní, mezi které patřil např. dělnický básník František Chládek (1829–1861), ke kterému se v šedesátých letech přidali další spisovatelé. Začala také nová slavná éra v dějinách národní hudby a divadla. Vznikl pěvecký spolek Hlahol, který mimo jiné sehrál určitou roli při vzniku Sokola. České umělce sdružovala Umělecká beseda a bylo také otevřeno Prozatímní divadlo. Tou dobou vstoupil na scénu Bedřich Smetana (1824–1884). Pozadu nezůstalo ani výtvarné umění, kde se díky Josefu Mánesovi (1820–1871) a Jaroslavu Čermákovi (1830–1878) zlepšily podmínky pro vývoj sochařství. Vynikl zejména Josef Václav Myslbek (1848–1922), ale byl vytvořen i prostor pro nové lidové umělce. Nástrojem k národnímu probuzení se až do konce padesátých let však nestala tělesná výchova, která měla pečovat o fyzický rozvoj národa. I na toto upozorňovali někteří buditelé, mezi které patřil např. Jan Evangelista Purkyně (1787–1869) a další.

A právě v této oblasti sehrál svým nástupem na politickou scénu na začátku šedesátých let Miroslav Tyrš důležitou roli. Když se po již dříve zmiňovaném roce 1848 vystupňoval spor mezi Čechy a Němci v politický antagonismus²⁷ a nebyly uspokojeny požadavky na spravedlivé vyrovnaní mezi Rakouskem a státy habsburské federace, pochopil, že bez boje český národ ničeho nedosáhne. Jeho vizí bylo tedy vést národ tak, aby vlastními silami dosáhl svobody. Toho chtěl dosáhnout vybudováním české tělovýchovné jednoty, která bude posilovat zdraví, zdatnost, morálku a brannost národa. Svou myšlenku začal také dále

²⁶ Bachův absolutismus – politický systém v habsburské monarchii v letech 1851–1859, nazván podle rakouského ministra vnitra A. Bacha.

²⁷ Rozpornost, protikladnost, protichůdnost.

rozvíjet a postupně ji začal realizovat i spolu s Jindřichem Fügnerem. Miroslav Tyrš se podílel na ustavení Tělocvičné jednoty Pražské. Vytvořené stanovy byly schváleny 27. ledna 1862 a první ustavující schůze se konala 16. února téhož roku. Chybějící základ organizované tělovýchovy v českých zemích tak byl doplněn hlavně díky myšlenkám a práci Miroslava Tyrše. Věnoval jí v počátcích jejího vzniku veškerou svou energii, zrealizoval všechny myšlenky spolku, jako byla např. veřejná tělocvičná vystoupení. Jako hlavní činitel stál i za zrodem nově vznikajících jednot, které spadaly pod přímé vedení pražské jednoty. Uvědomoval si také, že vzniklé jednoty bude zapotřebí nějak řídit. K tomu mělo sloužit koordinační centrum. V roce 1862 již existovalo šestnáct sokolských jednot. Ustavení však zamítla rakouská policie. Současně s tím, se začal Miroslav Tyrš zabývat náplní sokolské tělovýchovné činnosti. Sbíral potřebný materiál a vypracoval koncepci pro tělocvičnou soustavu. Dále zdokonaloval obsah i organizaci tělocvičných vystoupení a také se zabýval tělocvičným názvoslovím.

Kvůli Prusku, které v roce 1866 vyvolalo válku s Rakouskem, chtěl Miroslav Tyrš změnit činnost Sokola na tělocvičně branný spolek. Nabídl rakouské vládě vytvoření dobrovolnického sboru, který by mohl být nasazen do boje proti Prusům. Rakouské úřady se však obávaly zneužití vojenského výcviku Sokolem proti habsburské monarchii a návrh odmítly. Později se Miroslav Tyrš zabýval i myšlenkou budování vztahů mezi Slovany. V ruském národu viděl oporu všech Slovanů, proto chtěl do této země rozšířit i sokolství. Vypracoval spis, který pojednával o sokolské tělocvičné soustavě pod názvem „Cvičení sokolská“ a poslal jej do Ruska. Po dalším vývoji politické situaci, kdy proběhlo rakousko–uherské vyrovnání, se Tyrš opět pokusil svolat sjezd, na kterém by se vypracovaly stanovy Sokola. Jeho pokus se však nezdařil a byl opět zmařen rakouskými úřady, které se obávaly pozdějšího odporu spolku vídeňské vládě.

V dobách přípravy prvního všesokolského sjezdu se Miroslav Tyrš zapojil do politického života a brzy stanul v jeho popředí. Po první neúspěšné kandidatuře na poslance do zemského sněmu se věnoval politické činnosti ve spolku Slovanská lípa.²⁸ Ten byl ale roku 1869 rozpuštěn. Po této události se stal poslancem zemského sněmu mladočeské strany a byl také zvolen poslancem říšské rady. Současně řídil i pražskou sokolskou jednotu. Nikdy při svém působení nezapomínal na tělovýchovu.

²⁸ Slovanská lípa – spolek založen 30. dubna 1848 v Praze, tedy v době vrcholícího boje za národní obrození, jeho posláním bylo posilovat národní uvědomění a slovanskou vzájemnost.

Miroslav Tyrš nevzdával myšlenku o vytvoření ústředního výboru sokolských jednot a už potřetí se pokusil o zřízení jednotné organizace veškerého sokolstva. V šedesátých letech byl intenzivní prací zcela vyčerpán a nervově onemocněl. V důsledku toho uvažoval o ukončení působnosti v Sokole a chtěl se vzdát i politické činnosti. Opustil Prahu, a když se jeho choroba nelepšila, odjel se na jaře roku 1870 léčit do Švýcarska.

Po prusko–francouzské válce, v níž byla Francie poražena, si stále více uvědomoval pruské nebezpečí hrozící českému národu a v souvislosti s tím znovu uvažoval o významu tělovýchovy a brannosti a přeformuloval poslání Sokola. Vytvořil při svém pobytu programovou statí „Náš úkol, směr a cíl“. Současně s tím rozpracovával teoretický obsah tělovýchovné činnosti. Dospěl zde také k myšlence, že by Sokol měl mít svůj ústřední časopis.

Po návratu ze Švýcarska v listopadu roku 1870 se opět ujal práce v Sokole. Miroslav Tyrš opět zrealizoval svou myšlenku a začátkem roku 1871 vydával formou čtrnáctideníku časopis „Sokol“. První číslo uvedl svou statí „Náš úkol, směr a cíl“, která v sobě odrážela politickou a společenskou situaci tehdejší doby. Miroslav Tyrš v ní všestranně objasnil poslání Sokola v národním životě a představil program sokolské tělovýchovy.

Miroslav Tyrš se dočkal i třetího neúspěchu, protože ministerstvo vnitra opětovně zamítlo návrh na vytvoření sokolského ústředí. Tím skončilo jeho první období veřejné, spolkové a politické činnosti. V tomto období působil zejména jako organizátor a položil teoretické základy své tělocvičné soustavy. Začal také se svou politickou činností.²⁹

3.6. Tyršova veřejná činnost v letech 1872 až 1876

Roku 1874, kdy se mladočeši rozešli se staročechy a založili Národní stranu svobodomyslnou, nastal úpadek národního a společenského života. Miroslav Tyrš musel řešit následky, které se úbytkem členstva projeví i v Sokole. Branný výcvik ustoupil do pozadí a začala se zdůrazňovat zdravotnická, estetická stránka a národohospodářský význam tělocvičky. Ještě více se začal věnovat časopisu Sokol, pomocí kterého chtěl usměrňovat a sjednocovat činnost sokolských jednot. I přes překážky, které kladly rakouské úřady, si dokázal Miroslav Tyrš poradit.

²⁹ REITMAYER, Ladislav. *Miroslav Tyrš a jeho místo v dějinách české pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989. 156 s. ISBN 80-04-23206-X. s. 10–17.

Miroslav Tyrš byl v tomto období aktivní i mimo Sokol a dění kolem něj. Zabýval se historií umění a uměleckou kritikou. Svou zásluhu měl i na vzniku Umělecké besedy, kde se stal předsedou výtvarného oboru. Byl členem poroty pro sochařskou výzdobu Národního divadla. Psal také recenze a kritiky výtvarného umění v českém denním tisku a v časopisech, jako např. Květy, Národní listy aj.

Události kolem roku 1873, se kterými se pojí finanční krach, ochromily hospodářský život habsburské monarchie, a situace s tím spojené způsobily další úpadek sokolského hnutí. Vznikaly také nové spolky, které ubíraly Sokolu mnoho členů. Roku 1876 dokonce kvůli rozporu přestal úplně vycházet časopis Sokol. Kvůli těmto událostem se v polovině sedmdesátých let nervová choroba Miroslava Tyrše opět zhoršila. Odjel se léčit do Itálie a ustoupil tak opět do pozadí.³⁰

3.7. Tyršova veřejná činnost v letech 1876 až 1884

V sedmdesátých letech čeští politici opět začali působit v říšské radě. Ožil i národní život a tělovýchova. Miroslav Tyrš, který ještě nebyl úplně vyléčen, se vrátil z Itálie a postupně se ujal všech povinností. Působil zejména ve dvou směrech. Řešil otázku poměru mezi sokolstvem a hasičstvem, které bylo v té době největším konkurenčním spolkem Sokola, a hledal příčiny, které měly za následek celkový úpadek spolku.

Miroslav Tyrš se snažil urychlit celkový vývoj spolku. Nejlepší cestu spatřoval ve veřejných cvičeních. Přípravoval společná vystoupení všech jednot, které proběhly pod jeho dohledem ve dnech 17.–19. června 1882 na Střeleckém ostrově v Praze. Tím začala éra všesokolských sletů a československých tělovýchovných masových vystoupení vůbec.³¹

³⁰ REITMAYER, Ladislav. *Miroslav Tyrš a jeho místo v dějinách české pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1 989. 156 s. ISBN 80-04-23206-X. s. 17–19.

³¹ REITMAYER, Ladislav. *Miroslav Tyrš a jeho místo v dějinách české pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1 989. 156 s. ISBN 80-04-23206-X. s. 19–20.

4. Události v Sokolu v letech 1918–1928

4.1. Léta 1918–1920

Sokol, který byl výnosem ministerstva vnitra rozpuštěn 24. listopadu 1915, byl znovu obnoven v podvečer 28. října 1918. Stalo se tak v den vyhlášení Československé republiky. V této převratové době se ČOS stala hlavní oporou Národního výboru. Jeden z předních požadavků v té době bylo upevnit novou moc a s tím i vytvořit státní správu, zajistit základní podmínky života obyvatelstva a také zabránit možnému chaosu.

Nově vzniklá republika nejvíce postrádala armádu. Legionáři tvořící její základ se ještě nestačili vrátit do vlasti a ostatní čeští vojáci byli rozptýleni bez jednotné organizace. Navíc většina z nich měla odpor k další službě. Když se k ní i přes tyto problémy dobrovolně přihlásili, nebyli spolehliví. Sokol, který fungoval i v době svého rozpuštění a nyní mu byla nově povolena jeho veřejná činnost, se tak stal jediným vhodným spolkem, který mohl dočasně nahradit funkci armády a policie. ČOS měla tu výhodu, že byla dobře hierarchicky uspořádána a měla disciplinované a početné členstvo, respektující vzájemnou autoritu. Během války si sokolové svým postojem získali uznání většiny Čechů díky účasti v odbojích i v legiích. Starosta ČOS Josef Scheiner³² svou činností v Maffii³³ a spoluprací s Tomášem Garrigueem Masarykem prokázal své schopnosti a oddanost k samostatnému československému státu. Byl proto jmenován nejvyšším správcem československých vojsk a od 1. ledna se stal jejich generálním inspektorem.

Sokolové tušili převrat a připravovali se na vznik ČSR již od září 1918 a díky tomu byli připraveni hned jednat. Proto 28. října 1918 večer se konalo jednání zástupců Sokola s představiteli dělnických tělocvičných jednot, studenty a úředníky pražského policejního ředitelství. Bylo rozhodnuto o vytvoření národní stráže. Do jejího čela byl dosazen Jindřich Vaníček.³⁴ Většinu příslušníků Národní stráže tvořili Sokolové,

³² Josef Scheiner – narodil se 21. 9. 1861 v Benešově a zemřel 11. 1. 1932 v Praze, byl to právník a politický pracovník, jeden z členů předsednictva Maffie.

³³ Maffie – hlavní orgán tvořen představiteli českého domácího odboje během první světové války, řídil zpravodajskou a konspirační činnost, předávání informací a udržoval spojení se zahraniční sekci.

³⁴ JUDr. Jindřich Vaníček (1879-1934) – náčelník České obce sokolské a rytíř čestné legie, zavedl do Sokola sporty, aktivně provozoval veslování, tenis, šerm, box, závodně plaval, pořádal cvičitelské školy, přispěl k rozvoji tělocviku na školách a v armádě, kolem 28. října 1918 v Praze organizoval Národní stráž a v roce 1919 pak vojenskou pomoc 4 sokolských praporů na Slovensku proti akci Maďarů, v letech 1919 až 1927 působil na Ministerstvu národní obrany, vedl 6 sokolských sletů.

vstup byl však otevřen každému s dobrým vztahem k nově vzniklému státu. Vyloučení byli pouze členové katolického Orla, kteří byli považováni za přísluhovače Rakouska – Uherska.

Národní stráž sloužily k zajištění stability nové moci a eliminaci zmatku a kriminality. Měli tak takřka nekontrolovatelnou moc, díky které se v prvních dnech existence ČSR podařilo zachránit materiální i kulturní hodnoty.³⁵

Nebyla to však jediná činnost, kterou Sokol vyvíjel. Na schůzi konané 2. února 1919 si stanovil spoustu náročných cílů, kterých chtěl dosáhnout. Patřilo mezi ně např. pořádání VII. všesokolského sletu v roce 1920 a uskutečnění sokolského zájezdu na Slovensko v roce 1919. Na schůzi se také předvedly návrhy na nové cvičební úbory žen a dorostenek. V neposlední řadě byla také odhlasována daň podporující sokolské členy, kteří byli vlivem války práce neschopní.

Po převratu došlo také k zakládání sokolských jednot na Slovensku. Byl zde největší problém s prosazením státní moci, proto dne 2. února 1919 poslal bratislavský župan Samuel Zoch (1882-1928) starostovi ČOS dopis, ve kterém si vyžádal 2000 Sokolů, kteří měli pomoci při převzetí moci a při uvítání nové vlády. Nakonec odcestovalo na Slovensko 2500 Sokolů v krojích. Také spolupůsobení 1. pluku stráže svobody, který byl též založen za pomoci ČOS, přispěl k zakládání jednot. Do začátku února 1919 jich vniklo 32. Koncem roku 1919 se tento počet zvýšil na 71 jednot. Ve snaze udržet výchovný a vlastenecký ráz spolku při jeho růstu členské základny, byla pro nové členy zavedena zkušební doba s povinným ideovým školením a členským slibem.³⁶

V březnu 1919 byla v Maďarsku prohlášena sovětská republika. Její vojsko vpadlo v květnu na Slovensko a obsadilo značnou část území. Bratislava poslala proto sokolstvu žádost o pomoc, která 3. června dorazila na ČOS. Již 5. června odjel na Slovensko první sokolský oddíl, poté ho následoval druhý oddíl vyslaný 10. června. K odvodům, které byly ukončeny 20. června, se dostavilo 86 000 sokolů, z nichž 35 000 získala zdravotní klasifikaci A, a bylo tak určeno k polní službě.³⁷ Tato dobrovolnická akce vzbudila velký

³⁵ WAIC, Marek, a kol. *Sokol v české společnosti 1862-1938 = Sokol in der tschechischen Gesellschaft*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta tělesné výchovy a sportu, 1996. 209 s. ISBN 80-238-3287-5. s. 102–106.

³⁶ WALDAUF, Jan. *Sokol : malé dějiny velké myšlenky*. Luhačovice : Atelier IM Luhačovice, 1. vydání v r. 2007. 381 s. ISBN 978-80-85948-67-7. s. 47.

³⁷ WAIC, Marek, a kol.. *Sokol v české společnosti 1862-1938 = Sokol in der tschechischen Gesellschaft*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta tělesné výchovy a sportu, 1996. 209 s. ISBN 80-238-3287-5. s. 113.

ohlas na veřejnosti, což se projevilo v darech průmyslových podniků, různých spolků, denního tisku atd. ve prospěch sokolských dobrovolnických čet.³⁸

Dne 7. července opustila maďarská armáda Slovensko. Většina sokolských jednotek byla vystřídána, a v polovině srpna opustily Slovensko všechny sokolské prapory. Zůstaly jen pluky stráže svobody, které setrvaly až do začátku října. V listopadu a prosinci byly tyto posádky roku 1919 rozpuštěny.³⁹

V srpnu 1919 se ve Znojmě konal sokolský slet, na kterém vystoupil se svým projevem vrchní velitel čs. vojsk, francouzský generál Maurice Pellé (1863–1924). Ve svém projevu ocenil sokolskou pomoc Slovensku.

V září 1919 se konaly závody a veřejné vystoupení moravských žen v Kroměříži na počest uplynutí padesáti let od vzniku ženského tělocviku. Sokolové nechyběli ani 28. října na prvním výročí vzniku Československé republiky. Tuto událost oslavili rozestavným během, jehož se na sedmi tratích měřících více než 1 700 km účastnilo 8 500 sokolských běžců.

Roku 1920 naplnil spolek jeden ze svých dříve stanovených cílů a zahájil dne 6. června 1920 VII. všesokolský slet vystoupením žactva pražských obecných, měšťanských a středních škol. Akce pokračovala i 13., 20., 21., 27., 28., a 29. června. Tyto dny byly ukončeny sletovou scénou „Stavba sochy Svobody“. Celkem vystoupilo 11 000 žáků a žákyň, 10 000 dorostenců a 10 000 dorostenek, 27 000 mužů a 23 500 žen. Zúčastnili se také Sokolové z Anglie, Belgie, Francie, Švédska, Jugoslávie a Ameriky. Americké sokolstvo prokázalo zároveň značnou pomoc a poskytlo ČOS půjčku ve výši 50 000\$. Polovinu z této půjčky dokonce Sokolu věnovali.

V rámci sletu se také konal 30. června VI. valný sjezd, přímo na sletišti⁴⁰, protože podle stanov mělo oprávnění k účasti přes 2 100 zástupců jednot. Jméno Česká obec sokolská bylo změněno na Československá obec sokolská a zvýšil se i počet členů pro zastoupení na valném sjezdu z 200 na 1 000.

³⁸ WALDAUF, Jan. *Sokol : malé dějiny velké myšlenky*. Luhačovice : Atelier IM Luhačovice, 1. vydání v r. 2007. 381 s. ISBN 978-80-85948-67-7. s. 48.

³⁹ WAIC, Marek, a kol.. *Sokol v české společnosti 1862-1938 = Sokol in der tschechischen Gesellschaft*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta tělesné výchovy a sportu, 1996. 209 s. ISBN 80-238-3287-5. s. 115.

⁴⁰ Sletišťe – místo konání sletu.

Roku 1920 se družstvo ČOS zúčastnilo olympijských her v Antverpách. Umístilo se zde na 4. místě hned za Italy, Belgičany a Francouzi. V srpnu se také delegace ČOS zúčastnila sletu jihoslovanského sokolstva v Mariboru.

Sokolové také otevřeli na podzim roku 1920 své muzeum na Smíchově na Santošce. V prosinci tohoto roku se také konala schůze, kde se výbor ČOS usnesl na věnování 3 milionů Kč na koupi pozemku a následnou stavbu budovy Tyršova domu. Tyto peníze byly použity ze sletového výtěžku.⁴¹

4.2. Léta 1921–1922

V dubnu roku 1921 výbor ČOS schválil koupi Michnova paláce od města Prahy, aby z něj byl v budoucnu vybudován Tyršův dům.

V květnu a červnu roku 1921 uspořádalo sokolstvo několik aktivit. V první řadě se vypravilo do Lille, kde se konala slavnost francouzských gymnastů a kde družstvo mužů zvítězilo v závodech a družstvo žen ČOS poprvé předvedlo za hranicemi ukázký sokolského ženského tělocviku. Další zájezdy byly uskutečněny v květnu a červnu na šest sokolských sletů na Slovensku, dále veřejné cvičení na Podkarpatské Rusi v Užhorodu, Mukačevu a Chuastu.⁴²

Během prvních let od vzniku samostatného československého státu se stále rychle rostoucím tempem zvětšovala členská základna Sokola a díky tomuto růstu sdružovala roku 1921 ČOS 53 žup, 3 000 jednot a 710 000 příslušníků. Sokolové zapracovali také v oblasti turistiky. Byly zřizovány noclehárny pro sokolský dorost, které umožňovaly putování po zajímavých místech republiky. Bylo zahájeno vydávání sokolských cvičitelských měsíčníků „Cvičitel“ a „Cvičitelka“. Započalo se i s vydáváním týdeníku „Sokolský věstník“. ČOS během roku 1921 vypsal soutěž na návrhy Tyršova domu a zakázala na svých schůzích kouření a požívání lihovin.⁴³

V roce 1922 na přelomu června a července pořádalo sokolstvo tři veliké zájezdy na Těšínsko, Ostravsko a do Lubaně. Sletu v Těšíně, který se konal 29. června, se zúčastnilo

⁴¹ WALDAUF, Jan. *Sokol : malé dějiny velké myšlenky*. Luhačovice : Atelier IM Luhačovice, 1. vydání v r. 2007. 381 s. ISBN 978-80-85948-67-7. s. 48–49.

⁴² WALDAUF, Jan. *Sokol : malé dějiny velké myšlenky*. Luhačovice : Atelier IM Luhačovice, 1. vydání v r. 2007. 381 s. ISBN 978-80-85948-67-7. s. 49.

⁴³ WAIC, Marek, a kol.. *Sokol v české společnosti 1862-1938 = Sokol in der tschechischen Gesellschaft*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta tělesné výchovy a sportu, 1996. 209 s. ISBN 80-238-3287-5. s. 120.

2 700 sokolů, v Ostravě jich bylo 5 000 a při této příležitosti byly na orlovském hřbitově uloženy ostatky bývalého náčelníka sokolské župy moravskoslezské Jana Čapka (1876–1918).

Sletu v Lubani pořádaného jihoslovanským sokolstvem dne 23. července se zúčastnilo 450 dorostenců a dorostenek z ČSR a v hlavních dnech sletu 12.–16. srpna pak 3 500 mužů a žen. Při zahajovacích dnech se konaly mezinárodní tělocvičné závody, ve kterých zvítězilo družstvo ČOS. Nechal tak za sebou na druhém místě družstvo Svazu jihoslovanského sokolstva, na třetím místě francouzské gymnasty a dále Belgičany s Lucemburčany. Hlavního sletového dnu se zúčastnil také král Alexandr⁴⁴ s královnou.

Na podzimní schůzi roku 1922 ustavila ČOS Fügnerův fond, který sloužil k podpoře zestárlých a potřebných členů sokolských jednot a uspořádala také akci ve prospěch strádajících sokolských rodin. Tomuto předcházelo svolání ČOS, ve kterém vyzvalo sokolstvo k pomoci nezaměstnaným sestrám a bratrům.⁴⁵

Náčelník Jindřich Vaníček také oznámil výborové schůzi ukončení činnosti sokolských branných čet. Později to ČOS těžce neslo, protože Sokol ztratil vliv na brannou politiku státu a pohlíželo se na něj jako na „pouhý spolek“.⁴⁶

4.3. Léta 1923–1924

30. června 1923 byl ve Vídni uspořádán slet sokolské župy Dolnomoravské. Účastnilo se ho 1 500 sokolů z Vídně a 2 500 sokolů z Moravy.

28. října 1923 se začalo se stavbou Tyršova domu. Byl položen základní kámen obsahující pamětní listiny všech sokolských žup a byly zasazeny také kameny z Řípu, Radhoště, Lysé hory, Kriváně a Triglavu, jež patřily mezi nejpmátnější vrchy Československa a Jugoslávie. Konal se na tuto počest také průvod od sokolovny Sokola Pražského k Tyršovu domu. Starosta dr. Josef Scheiner zde pozdravil Renátu Tyršovou, která připínala věnec a první sokolský prapor.

⁴⁴ Alexandr I. Karađorđević – narodil se 16. prosince 1888 v Cetinje a zemřel 9. října 1934 v Marseille, druhý král Jugoslávie (v letech 1921–1929 nazývané Království Srbů, Chorvatů a Slovinců) od roku 1921 až do své smrti.

⁴⁵ WALDAUF, Jan. *Sokol : malé dějiny velké myšlenky*. Luhačovice : Atelier IM Luhačovice, 1. vydání v r. 2007. 381 s. ISBN 978-80-85948-67-7. s. 49.

⁴⁶ WAIC, Marek, a kol.. *Sokol v české společnosti 1862-1938 = Sokol in der tschechischen Gesellschaft*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta tělesné výchovy a sportu, 1996. 209 s. ISBN 80-238-3287-5. s. 120.

Rok 1923 byl ve znamení příprav na blížící se VII. valný sjezd, který se měl uskutečnit v následujícím roce.

V roce 1924 se výbor ČOS usnesl na konání VIII. všesokolského sletu v roce 1926. Dále proběhlo schválení nového slavnostního kroje žen. Byla také uctěna památka pětistého výročí od úmrtí Jana Žižky z Trocnova (1360–1424) a to hned čtyřmi oslavami. První byla v Trocnově a probíhala současně s krajským sokolským sletem konaným v Českých Budějovicích, na který přijeli i cvičenci dolnorakouské župy, hosté z Ameriky, Slovenska a Německa. Druhá byla v rámci brněnského sletu, který měl připomenout přerušený slet z roku 1914, pak následovala čtvrtá na Vítkově hoře při sletu župy Středočeské a nakonec v Přibyslavi při pouti župy Havlíčkovy.

V srpnu roku 1924 se družstvo ČOS zúčastnilo Olympijských her v Paříži. Muselo však odstoupit kvůli zranění Stanislava Indrucha⁴⁷, který si při cvičení na bradlech zlomil nohu. Výprava však neodjela s prázdnou, ale vezla si domů zlatou medaili za závodu jednotlivců, kterou ve šplhu získal Bedřich Šupčík⁴⁸. Ještě v srpnu téhož roku se výprava ČOS čítající 200 členů zúčastnila sletu Jihoslovanského sokolstva v Záhřebu.

7.–8. prosince 1924 slíbilo sokolstvo věrnost Československé republice na VII. valném sjezdu a zároveň potvrdilo svou věrnost sokolským myšlenkám⁴⁹ Miroslava Tyrše a Jindřicha Fügnera. Také zavázalo své členstvo ke zdokonalování v duchu národního sokolského programu a zásad pokroku, demokracie a sociální spravedlnosti. Byly vytyčeny úkoly Sokola v národě. Mělo se usilovat o vychování sokolské mládeže, zavedení Tyršovy tělocvičné soustavy do škol a měla být i nadále propagována sokolská myšlenka.⁵⁰

4.4. Léta 1925–1926

24. května 1925 byl za účasti prezidenta Tomáše Garrigua Masaryka otevřen Tyršův dům. Slavnostnímu otevření, kterého se zúčastnili také zástupci jihoslovanského, polského, ruského, lužickosrbského sokolstva a francouzských gymnastů, předcházely také průvod

⁴⁷ Stanislav Indruch – narozen 6. října 1899 a zemřel 2. února 1974, jeden z předních činovníků Sokola, dvakrát se zúčastnil jako člen družstva gymnastů olympijských her (1920 v Antverpách a 1924 v Paříži), brzy po okupaci se zapojil do protifašistického odboje, za heydrichády byl zatčen gestapem a vězněn v koncentračním táboře po návratu se s několika společníky pokusili obnovit provoz valašskomeziříčské tiskárny, jejich plány však překazilo znárodnění.

⁴⁸ Bedřich Šupčík – narozen 22. října 1898 v Trumau u Vídně a zemřel 11. července 1957 v Horosedlech, český sportovní gymnasta, první československý olympijský vítěz., zlatou medaili získal na VIII. olympijských hrách v Paříži v roce 1924 za šplh na laně bez přírazu.

⁴⁹ sokolská myšlenka – založena na zásadách svobody, demokracie, rovnosti a spravedlnosti pro všechny.

⁵⁰ WALDAUF, Jan. *Sokol : malé dějiny velké myšlenky*. Luhačovice : Atelier IM Luhačovice, 1. Vydání v r. 2007. 381 s. ISBN 978-80-85948-67-7. s. 50.

čítající 15 000 sokolů z Vinohrad do Tyršova domu a byl ukončen veselící přímo na cvičišti. Den poté se zde pod záštitou samotného prezidenta konal mezinárodní olympijský kongres, který trval až do 4. června.

Na přelomu května a června 1925 se výprava ČOS v počtu 165 členů zúčastnila ve Štrasburku sjezdu francouzských gymnastů.

12. června 1925 byly Strahovské lomy za Petřínem určeny ke srovnání a měl zde vzniknout prostor pro tělovýchovné účely, což navrhlo ministerstvo zdravotnictví s městem Prahou a ministerská rada republiky toto schválila a následně udělila stavební právo na 80 let.

V červenci roku 1925 se konaly Husovy slavnosti k pětistému výročí jeho smrti. Oslav se zúčastnil také prezident republiky společně s československou vládou. Tato úřední účast se nelíbila svaté stolici, která to považovala za urážku a v důsledku toho odvolala na protest z Prahy svého nuncia.⁵¹

V červenci roku 1925 byla v Tyršově domě zřízena stálá cvičitelská škola ČOS. Působili zde dva stálí cvičící a jedna cvičitelka s platovým ohodnocením. Tyršův dům sloužil také jako místo, kde se kontinuálně konala školení sokolských cvičitelů v týdenních až šestidenních kurzech.

14. srpna 1925 byl znovu založen svaz „Slovanské sokolstvo“. Stalo se tak ve Varšavě na schůzi slovanského sokolstva. Členy nově založeného svazu byla Československá obec sokolská, Svaz Jugoslávského sokolstva, Svaz Polského sokolstva a Svaz Ruského sokolstva za hranicemi.

Lyžařskými závody v Jilemnici byl zahájen rok 1926, ve kterém se měl konat i všesokolský slet. Závodů se účastnilo 151 závodníků. Muži absolvovali okruh měřící 18 km a 50 km, ženy 10km a závodily také ve skoku na lyžích.

V květnu roku 1926 bylo na jarní schůzi schváleno cvičení žen na kladině bez punčoch v rámci VIII. všesokolského sletu, což poukazuje na společenské předsudky tehdejší doby.

Koncem května roku 1926 zvítězilo družstvo ČOS na mezinárodních tělocvičných závodech v Lyonu před Jihoslovany, Francouzi, Lucemburčany, Belgičany a Holanďany.

⁵¹ nuncius – reprezentant Vatikánu, který je akreditován v hostující zemi jako velvyslanec a udržuje zde oficiální styky se svatým stolcem.

Nově vybudovaný sportovní areál na Strahově začal být roku 1926 hojně využíván. Už 6. června se zde konaly II. hry středoškolské mládeže, dále zde 13. června proběhlo cvičení sokolského žactva z Prahy a okolí, kde vystoupilo 12 000 žáků a žákyň a 20. června proběhlo cvičení členstva pražských žup. Tato cvičení a vystoupení předcházela VIII. všesokolskému sletu, který se konal od 26. června do 6. července. Na hlavních sletových dnech, které se konaly 4. -6. července, vystoupilo 25 000 mužů a 20 000 žen. Součástí těchto dnů byl sokolský veletrh a také průvod Prahou, ve kterém šlo 50 600 mužů a žen. Současně s VIII. všesokolským sletem se konal ve dnech 27. a 29. června také první samostatný slet dorostu, kde vystoupilo 31 000 dorostenců a dorostenek. Prezident Masaryk daroval u příležitosti sletu sokolstvu vlajku. Celé dění bylo poprvé v historii přenášeno rozhlasem.

Obrázek 1: Sletišťe na Strahově: Sokol 1927

Na sletu byli přítomni američtí, jihoslovanští, lužičtí, ruští a ukrajinští sokolové. Jako hosté se zúčastnili Angličané, Dánové, Finové, Francouzi, Holanďané, Lotyšů a Rumuni. Kvůli nátlaku církevních kruhů, kterým se nelíbilo konání sletu v den Husův, se sletu zřekla a následně nezúčastnila polská výprava sokolů, která čítala 1000 členů. Na to reagoval po sletu svaz slovanského sokolstva prohlášením, ve kterém se ostře ohradil proti neodůvodněným nepřátelským vztahům církve proti Sokolu a vměšování se katolických církevních orgánů do sokolských spolků v Polsku, Jugoslávii a Lužici, kterým vysoké církevní orgány zakázaly účast na sletu v Praze.

Tento slet prospěl svým průběhem také politické situaci, která byla vlivem československých fašistů narušena a hrozil zde i možný převrat ve vládě. Kvůli této situaci vydalo ještě před sletem ČOS oznámení, ve kterém varovalo před znehodnocováním zasloužené svobody politickými spory a poklesem mravnosti a slušnosti.

Nebyly to však jediné kroky, které podnikl výbor ČOS proti fašismu. Na podzim roku 1926 bylo vydáno prohlášení o neslučitelnosti členství v Sokole s členstvím nebo podporou fašismu.⁵²

4.5. Léta 1927–1928

V roce 1927 se začalo předsednictvo ČOS zabývat otázkou úbytku členů ve všech kategoriích, ten nastal hlavně v letech 1923–1926. Župám byl rozeslán dotazník, který měl tuto otázku zodpovědět. V odpovědích zaznělo hned několik věcí, jako např. finanční nároky členství. Být členem znamenalo povinně odebírat sokolský tisk, platit příspěvky a koupit si vlastní kroj.

Dále se ukázalo, že členstvo se nevrací do jednot po absolvování vojenské služby nebo jsou důvodem odchodu studia, či sňatek. V neposlední řadě hrály roli i jiné tělocvičné spolky, které přetáhly členstvo. Rozmohlo se také táboření mládeže.

V rozmezí 22. až 27. května 1927 se za účasti 70 Jihoslovanů, Poláků, Bulharů, zahraničních Rusů, Čechoslováků, a jednoho zástupce lužicko-srbského Sokola konala sokolská slovanská škola. Jako místo konání opět posloužil Tyršův dům v Praze.

V létě roku 1927 se delegace ČOS zúčastnila národní pouti do Zborova a nechyběla ani v Lublani, kde proběhlo slavnostní otevření největší sokolovny „Tabor“ v Jugoslávii. Některými župami byly zorganizovány zájezdy do Košic a Bratislavy a mužské družstvo ČOS navštívilo Finsko.

Ke konci roku 1927 vyhlásila ČOS sbírku na pomoc nedávno otevřené sokolovny Tabor v Lubani, které hrozilo zavření kvůli vypovězení úvěru Svazu jihoslovanského sokolstva peněžním úřadem. Tato sbírka splnila svůj cíl a sokolovna byla zachráněna.

⁵² WALDAUF, Jan. *Sokol : malé dějiny velké myšlenky*. Luhačovice : Atelier IM Luhačovice, 1. vydání v r. 2007. 381 s. ISBN 978-80-85948-67-7. s. 50–52.

Rok 1928, který byl pro Československou republiku rokem výročím, byl zahájen veřejným projevem ČOS k chystané školní reformě a zároveň varováním proti jejímu stranickému zpolitizování.

Na jaře roku 1928 se sešla schůze, která měla řešit opatření směřující ke stabilizaci členské základny. Byla navržena lepší spolupráce se školou, učiteli a profesory, také samotné cvičení se mělo nepatrně posunout směrem k hrám a sportu. Toto mělo zapříčinit udržení žactva a dorostu.

Proti úbytku dospělých členů mělo sloužit zmírnění vlivu politické, sociální a stavovské diferenciací obyvatelstva.

Pro celou členskou základnu pak platilo omezení povinnosti a nevýdělečným Sokolům mělo být prominuto placení příspěvků.

V dubnu roku 1928 uspořádala ČOS další veřejnou sbírku na pomoc Bulharsku, které bylo postiženo velký zemětřesením.

V létě roku 1928 se konaly další z celé řady zájezdů na Slovensko. Byla navštívena Nitra, Trenčín, Nové město nad Váhem, Banská Bystrica a Turč Sv. Martina. V červenci se pak vydalo družstvo ČOS do Amsterdamu, kde se zúčastnilo IX. Olympijských her a skončilo zde na druhém místě za Švýcary.

Na podzimní schůzi ČOS roku 1928 byla zveřejněna výše částky, která byla vybrána při sbírkách na lublaňskou sokolovnu a pomoc postižených zemětřesením v Bulharsku. Tato částka přesahovala 400 000 Kč.⁵³

5. Všesokolské slety

Všesokolské slety byly považovány za vrchol sokolské činnosti a jejího působení. Nebyla to jen tělocvičná veřejná vystoupení, cvičení na náradí apod., ale konaly se při jejich příležitosti i doprovodné kulturní, sportovní a společenské akce doprovázené slovními proslovy, projevy, průvody a dalšími prvky.

⁵³ WALDAUF, Jan. Sokol : malé dějiny velké myšlenky. Luhačovice : Atelier IM Luhačovice, 1. vydání v r. 2007. 381 s. ISBN 978-80-85948-67-7. s. 52.

Všesokolské slety vznikly již na sklonku 19. století. Jejich cílem bylo ukázat národu výsledky působení a výchovy členů v Sokole a také zároveň sloužily jako prostředek k propagaci sokolství a jeho rychlejšímu rozvoji. Konání sletů mělo také spojovat všechny sokoly do jednoho celku a byl tak posilován pocit sounáležitosti v organizaci. Staly se unikátními slavnostmi pro celý národ a hromadné cvičení dokonale seštráhaných celků nemělo svým rozměrem na světě toho času obdoby. Konaly se také v politicky napjatých dobách. První slet se konal v roce 1882 na Střeleckém ostrově v Praze a byl zároveň i 1. sjezdem sokolských jednot. Cvičilo zde 700 mužů pod přímým vedením náčelníka dr. Miroslava Tyrše. V průvodu pochodovalo 1572 krojovaných sokolů s 57 prapory.

II. slet se uskutečnil roku 1891 v Královské oboře. Více než 2400 cvičenců předvedlo prostná⁵⁴ a různé závody před 7000 diváky. Průvodu Prahou se zúčastnilo více než 5000 členů včetně přátelských delegací z ciziny.

III. slet roku 1895 se uskutečnil poprvé na letenské pláni. Zúčastnilo se ho 5000 cvičenců, mezi kterými byl zastoupen i dorost a jízda. Pořádaných závodů a průvodu v rámci sletu se zúčastnili i zahraniční hosté. Program sledovalo přes 30 000 diváků.

Na IV. sletu, který se konal roku 1901, se kromě cvičení mužů a dorostenců představilo ve vystoupení s kužely i 876 žen. Soutěží se zúčastnili i cvičenci z Vídně, Francie, Polska a Slovinska. V průvodu kráčelo 11 000 sokolů.

V. slet konaný roku 1907, byl do té doby nejdéle trvajícím sletem a trval čtyři týdny. Vystoupila i školní mládež a ženy v moravských krojích. K tělocvičným závodům se sešlo 194 družstev z českých zemí i ze zahraničí. Poprvé byla uvedena sletová scéna "Šachový turnaj", zobrazující vítězství husitů nad Zikmundem. Na Vltavě byla uspořádána slavnost na lodích s ohňostrojem. V průvodu kráčelo přes 12 tisíc členů a sokolská jízda.

VI. slet pořádaný roku 1912 trval pět týdnů. Cvičilo a závodilo na něm přes 30 000 sokolů. Diváků bylo kolem 300 000. Mimo jiné vystoupili i cvičenci z Ameriky, Francie a slovanských zemí. Scéna nazvaná "Marathon", na které společně vystoupilo 1500 cvičenců, byla zařazena na počest antice a také měla povzbudit národ.

VII. slet se konal roku 1920 jako poslední na letenské pláni. Vystřídal se zde přes 100 000 cvičenců, které sledovalo přes 500 000 diváků, mezi kterými byl i prezident Tomáš Garrigue Masaryk. Poprvé se v rámci sletu konaly středoškolské hry a vystoupila i nová

⁵⁴ prostná – sportovní disciplína mužské i ženské gymnastiky.

československá armáda. Na počest vzniku republiky byla do programu začleněna sletová scéna s názvem "Stavba sochy svobody". V průvodech prošlo Prahou kolem 78 000 sokolů.

VIII. slet roku 1926, kterého se zúčastnilo 140 000 cvičenců a shlédlo ho celkem 800 000 diváků, se konal v nově vybudovaném areálu na Strahově. Tomáš Garrigue Masaryk na něm osobně věnoval sokolstvu vlajku. Na sletu byla předvedena scéna "Kde domov můj", na jejíž realizaci se podíleli také přední čeští umělci. Gymnastických závodů ČOS a Svazu Slovanské sokolstvo, pořádaných v rámci sletu, se zúčastnilo celkem 200 družstev. Ve třech průvodech pochodovalo Prahou přes 80 000 sokolů. Součástí sletu bylo i slavnostní otevření muzea v nově vybudovaném sídle ČOS Tyršově domě a byla také odhalena socha Miroslava Tyrše.

Obrázek 2: Prostná mužů na VIII. všesokolském sletu v Praze na Strahově: Sokol 1927

Na oslavu stého výročí narození dr. Miroslava Tyrše byl uspořádán IX. slet roku 1932. Sletová scéna nesla název "Tyršův sen". Uskutečnil se štafetový běh z devíti míst vlasti, středoškolské hry, zimní sletové hry, obecný závod slovanského sokolstva, kulturní programy, sportovní a osvětové soutěže. Přijelo 190 000 cvičenců. Děni pozorovalo více než milion diváků a ve třech průvodech kráčelo 100 000 účastníků. Plakát zvoucí na slet vytvořil Max Švabinský (1873–1962).

V době fašistické hrozby se v roce 1938 konal X. slet. Účastnilo se ho 30 000 mužů a 30 000 žen. Sletová scéna při prostné nesla název "Přísaha republiky" a cvičilo ji všichni muži naráz. Všechny průvody vyzněly jako manifest proti fašismu. Prezident Edvard Beneš daroval Sokolu prapor, na který později osobně připnul Válečný kříž.⁵⁵ Celkem cvičilo kolem 350 000 účastníků a diváků přišlo více než dva miliony. Slet svým konáním povzbudil národ před mnichovskými událostmi.

Až po únorovém převratu komunistů se uskutečnil XI. slet v roce 1948, který se původně měl konat hned po válce. Muži představili slavnou moderní skladbu "Věrní zůstaneme", která připomínala umučení sokolů za války. Ženské cvičení s kužely musely ženy pro velký ohlas zopakovat. Diváci mohli shlédnout i vystoupení 2500 táborníků. Na tomto sletu byl překonán počet cvičenců, který se vyšplhal na více než půl milionu. Průvody dorostu a členstva se neobešly bez demonstrací proti režimu a prezidentu Klementu Gottwaldovi⁵⁶. To komunistické akční výbory nenechaly bez povšimnutí a vyloučily ze Sokola nebo existenčně poškodily přes 11 000 členů.

Po pauze trvající 46 let se konal XII. slet roku 1994. Na Strahovském stadionu vystoupilo kolem 23 000 cvičenců, z toho 1800 jich pocházelo ze zahraničí. V rámci sletového programu proběhly sportovní soutěže, kulturní a společenské akce a také setkání zahraničních sokolů na představení Prodané nevěsty v Národním divadle, kam přišel i prezident Václav Havel⁵⁷. Slet svým průběhem připomněl i fakt, že Sokol jako organizace stále funguje.

XIII. slet v roce 2000 tvořil část národních dnů sportu a kultury akce Praha - evropské město kultury 2000. Konaly se zde župní slety na 35 místech ČR, turisté vystoupili na 13 sletových vrcholů, organizovaly se rozličné sportovní soutěže, výstavy, přehlídky kulturních sportů a také mezinárodní konference o Sportu pro všechny. Ukázali se cvičenci všech věkových kategorií ČOS, ČASPV a Sokola na Slovensku. Nechyběl ani úspěšný Národní sletový večer s výstupy menších skupin. Tohoto ročníku se na Strahově účastnilo

⁵⁵ Válečný kříž – československé státní vyznamenání udělované příslušníkům československých a spojeneckých vojsk za osobní statečnost před nepřítelem, úspěšný čin výkonný nebo velitelský a jiné záslužné bojové činy, při kterých byli vystaveni nebezpečí života nebo život obětovali.

⁵⁶ Klement Gottwald – narozen 23. listopadu 1896 a zemřel 14. března 1953, československý komunistický politik, od roku 1929 zastával úřad poslance Národního shromáždění, po druhé světové válce vykonával nejdříve funkci premiéra, čtyři měsíce po převzetí moci komunisty v roce 1948 byl zvolen prvním „dělnickým“ prezidentem Československa.

⁵⁷ Václav Havel – narozen 5. října 1936, český dramatik, esejista, kritik komunistického režimu a bývalý politik, byl devátým a posledním prezidentem Československa (1989–1992) a prvním prezidentem České republiky (1993–2003).

25 000 cvičenců nejen z Československé republiky, ale také Ameriky, Evropy či Austrálie. Stejně početný byl i průvod Prahou.

V pořadí XIV. a doposud i poslední slet se konal roku 2006 na začátku července na Strahovském stadionu Evžena Rošického. Ve dvou programech zde bylo představeno 16 hromadných skladeb, v nichž cvičilo 15 000 cvičenců z ČOS. Na sletu cvičilo celkem kolem 20 000 účastníků.

Součástí sletu byly i akce pořádané v měsících předcházejících samotnému sletu, jako byla Sletová štafeta, která proběhla na podzim roku 2005, dále sletová Expedice kameny na místa, odkud byly v roce 1923 přineseny základní kameny pro stavbu Tyršova domu v Praze. Z této expedice byly přineseny nové kameny, které Sokolové následně zabudovali do venkovní zdi tělocvičny vedle původních základních kamenů. V rámci sletu se také konalo několik turistických výletů.

Ani na tomto sletu nechyběl slavnostní průvod. Jeho trasa vedla z Václavského náměstí na Národní třídu, Smetanovo nábřeží, náměstí Jana Palacha, Širokou ulicí, Pařížskou a končil na Staroměstském náměstí.

V rámci sletového týdne byla představena i sokolská kultura a to hned dvěma představeními hry Malované na skle, kterou sebral sokolský divadelní spolek T. J. Sokol Pyšely v pražském Divadle Komedie a pro nejmenší bylo připraveno loutkové představení v Nosticově divadélku v areálu Tyršova domu.

Sletu se zúčastnili cvičenci a hosté z Austrálie, USA, Kanady, Velké Británie, Francie, Švédska, Německa, Švýcarska, Rakouska, Slovenska, Srbska, Brazílie, Bulharska, Rumunska, Portugalska, Slovinska, Španělska, Norska a Polska.⁵⁸

Další v pořadí patnáctý všesokolský slet je plánován na rok 2012 a má proběhnout při příležitosti stopadesátého výročí Sokola.

V době komunistické totality, kdy se všesokolské slety nemohly konat, udržovaly tradici sletů zahraniční sokolské jednoty, které zorganizovaly řadu sletů (např. v Paříži, v Montrealu, ve Vídni, Curychu). Pravidelně pořádá slety rovněž Americký Sokol.⁵⁹

⁵⁸ Česká Obec Sokolská. *Sokol-cos* [online]. c2007, [cit. 2011-04-03]. <<http://www.sokol-cos.cz/COS/sokol.nsf/pages/historie-sletu-v-kostce-8414>>

⁵⁹ Česká Obec Sokolská. *Sokol-cos* [online]. c2007, [cit. 2011-04-03]. <<http://www.junior.sokol-cos.cz/COS/junior.nsf/pages/v-6E75>>

6. Programová koncepce mládeže

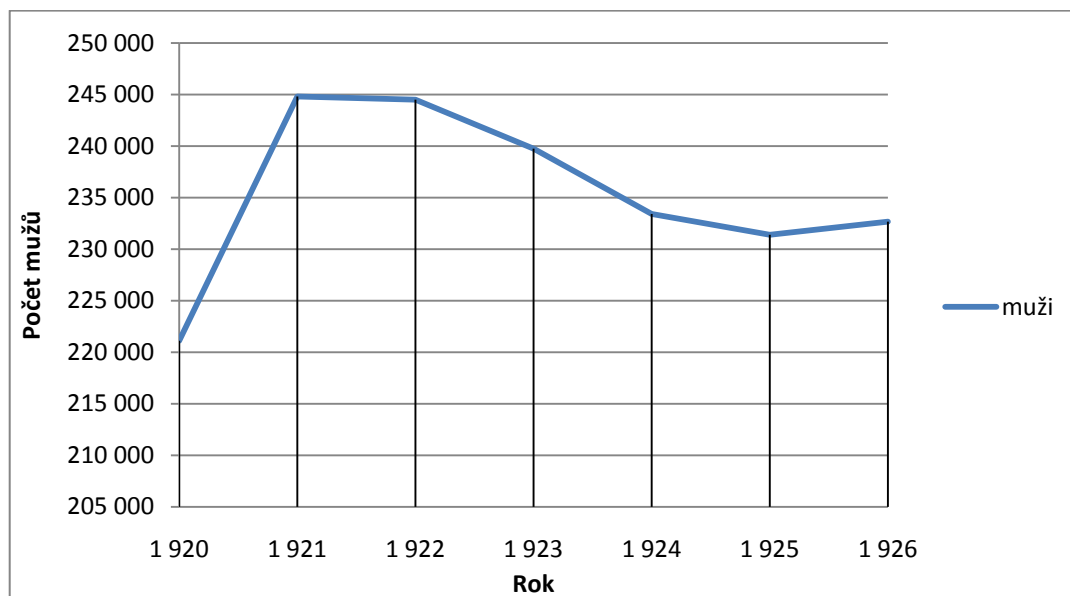
V sokolském programu byl na prvním místě tělocvik, který byl považován za odbornou činnost spolku Sokol. Do programu nepřímo spadaly i požadavky, jako je mravní čistota a bezúhonnost. Nešlo pouze o snahu mít zdravou generaci, ale také zvyšovat její hodnoty etické, osobní a sociální. Toto však nebylo považováno za odborný bod sokolského programu. Miroslav Tyrš jej uváděl výslovně jen proto, aby se sokolové nedomnívali, že Sokolství je tělocvikem plně uskutečněno. O tom svědčí i tvrzení Miroslava Tyrše: „Síla cvikem získaná, mravem se zachovává.“ Mravnost a mravní pokrok byly považovány za vlastnosti, které měly zdobit každého Sokola.

6.1. Sokolstvo a jeho vývoj

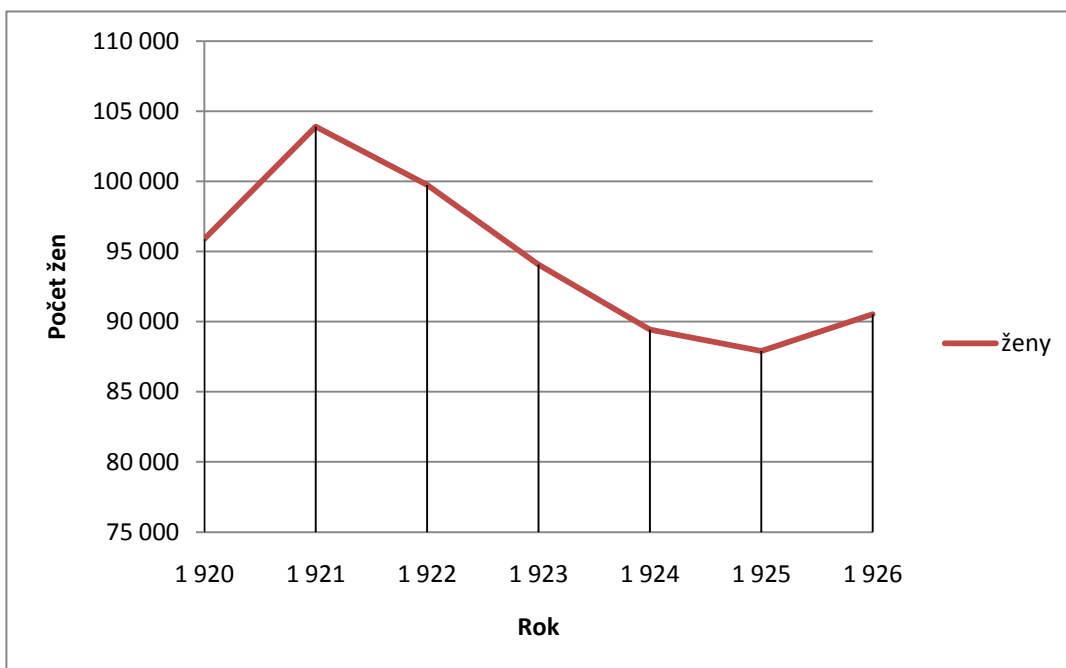
Sbírání statistických dat se v Sokolu věnovala velká pozornost. Srovnávání příbuzných dat sloužilo sokolům ke sledování rozdílů a odhalení případných příčin vzniku nežádoucích jevů. Mezi tyto jevy patřil např. úbytek členstva, patrný v následující tabulce, která byla zveřejněna v časopisu Sokol roku 1927.

Rok	Sokolské župy					Pražský kraj (Pražské pětižupí)	ČOS bez Slov. A Podk. Rusi	Slovensko a Podk. Rus	Župa Zahraniční
	Barákova	Jungmanova	Podbělohorská	Pražská	Středočeská				
	muži								
1920	10299	6887	7369	9348	9368	43271	221122	9486	
1921	11386	7811	7980	10393	10375	47945	244813	12546	917
1922	11628	7885	7862	10525	10111	48011	244506	12427	965
1923	11118	7458	7723	10217	10062	46578	239738	12059	944
1924	10676	7308	7495	9935	2759	45173	233394	11391	967
1925	10483	7134	7690	9853	9676	44836	231382	11226	928
1926	10478	7161	7754	9996	9984	45373	232666	11306	1058
	ženy								
1920	4447	3133	3225	3641	4184	18630	95889	3366	
1921	5032	3585	3398	4042	4438	20495	103895	4244	282
1922	4873	3472	3291	4113	4043	19792	99744	4040	297
1923	4442	3064	3117	3738	3919	18281	94058	3564	296
1924	4024	2866	2967	3653	3807	17317	89424	3570	318
1925	3868	2810	3061	3668	3729	17136	87911	3591	311
1926	3889	1874	3189	3807	3906	17695	90529	3979	380
	členstvo								
1920	11746	10020	10594	12989	13552	61901	317021	12852	
1921	16418	11396	11378	14435	14813	68440	348708	16799	1299
1922	16501	11357	11153	14638	14154	67803	344250	16467	1262
1923	15560	10522	10840	13956	13981	64859	333796	15623	1240
1924	14700	10174	10426	13588	13566	62490	322818	14963	1285
1925	14351	9944	10751	13521	13405	61972	319273	14817	1239
1926	14367	10035	10943	13803	13890	63038	323195	15285	1438

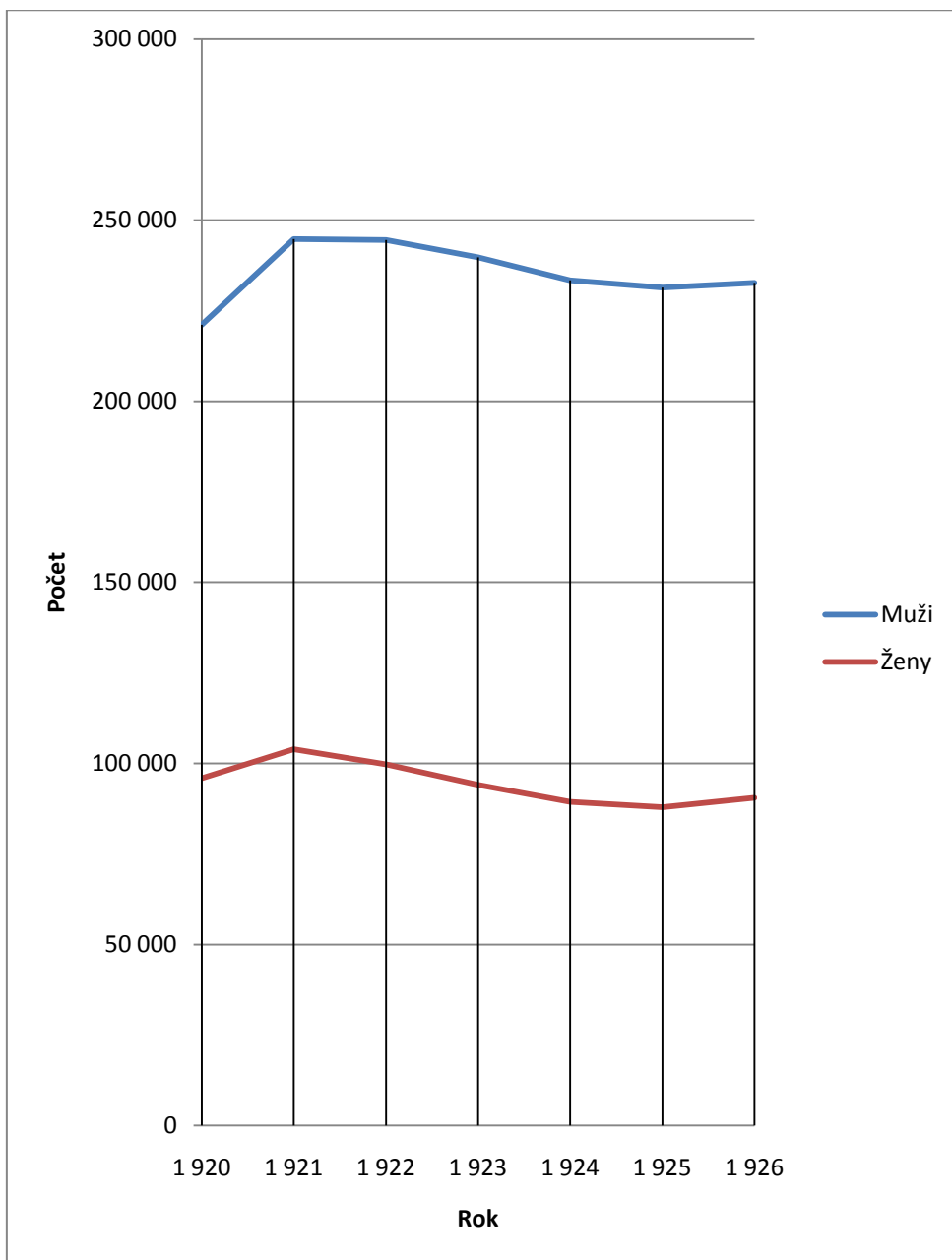
Tabulka 1: Statistická data: Sokol 1927

Graf 1: Počet mužů v Sokole: Sokol 1927

Graf 2: Počet žen v Sokole: Sokol 1927

Graf 3: Porovnání kolísání počtu žen a mužů v Sokole: Sokol 1927

Když se podíváme do tabulky, uvidíme, že téměř všechny sloupce vykazují podobný pohyb počtu členstva. Po první světové válce začal prudký nárůst členské základny a od roku 1921 pak její pozvolný sestup, trvající několik málo let. Kolem roku 1925 začal stav opět mírně stoupat.

Sokolové se domnívali, že počáteční vzestup, který vyvrcholil roku 1921, byl způsoben získáním státní samostatnosti. Hlásilo se mnoho lidí, kteří ani neměli ponětí, co to znamená být sokolem.

Když se podíváme na grafy kolísání mužů a žen, najdeme zde určitou podobnost. U žen však byly změny počtů o něco prudší než u mužů. Sokolové ze své statistiky usoudili, že

úbytek nastal u žen i u mužů kvůli společnému problému, ale u žen ještě nastoupily zvláštní příčiny. Sokolové se však tímto úbytkem začali zabývat až v roce 1927, kdy, jak jsem již zmínil v kapitole 3.5, rozeslali dotazníky všem župám a zjišťovali příčiny tohoto nežádoucího vývoje.

Ženy chtěly dosáhnout v Sokole většího zastoupení než před válkou, kdy tvořili jednu šestinu členské základny a roku 1927 to byla více než jedna čtvrtina. Touto snahou si sokolové vysvětlovali prudký nárůst žen. Z tabulek však vyplívá, že čím prudší byl nárůst po válce, tím více procent členstva začalo po roce 1921 odcházet. Za hlavní příčinu odlivu členů se roku 1927 považoval jejich méně pečlivý výběr. Kvůli velkému nárůstu členstva v jednotlivých župách vznikl nedostatek sil tyto nové členy zpracovat tak, aby se stali součástí celku, což bylo považováno za druhou hlavní příčinu úbytku. Obě tyto příčiny zavinily nadprůměrný odliv členstva končící jeho vystoupením nebo vyškrtnutím za neplacení apod.

Neschopnost zpracovat nový přírůstek ovlivnila podle Sokola také snahu získat nové členy a domnívali se, že vedle zvětšujícího se odlivu zároveň klesá i příliv členů tam, kde před válkou nebyla dostatečně početná základna.

Za chybu považovali Sokolové také pohyb členstva na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Sokolství bylo v těchto zemích od roku 1922 novou záležitostí a byl proto kritizován stav členstva, který nenaznačoval přílišný zájem o vstup do ČOS.⁶⁰

6.2. Sokolská výchova

Ve sdružení Sokol byli členové přesvědčeni, že bez vzájemné podpory nikdy nerozvinou sokolskou myšlenku. V Sokole byly projevy přátelství, vzájemné oddanosti atd. už v počátcích vzniku spolku nazývány bratrstvím. Sokolská tělocvična měla být ráj, kam se budou mladí i staří rádi vracet a načerpají zde nové síly ke každodennímu životu. Bratrství se mělo docílit svědomitou výchovou od nejmladších. Právě ti měli v budoucnu převzít sokolský úkol a směřovat k cíli. Sokolové si uvědomovali, že bez svědomité výchovy v sokolském duchu by neměla jejich idea dlouhého trvání. Tohoto si měl být každý vědom. Rodiny měly vychovávat své děti tak, aby měly jen ctnosti a nebyly sobecké. Sobectví podle Sokolů ničilo družnost, přátelství a vlastní životní štěstí. Výchova v rodině podle sokolské myšlenky znamenala především učit děti mít rád své blízké a seznámit se

⁶⁰ KŘOVÁK. Sokolstvo v číslicích. In *SOKOL: časopis zájmům tělocvičným věnovaný*, 1927, roč. 53, č. 12, s. 267–268.

s účelem a úkolem rodiny. Rodiče měli jít dětem příkladem svou ušlechtilostí, láskyplným soužitím a svým vlivem na příbuzné. Rodina měla vzbuzovat smysly pro pořádek, ušlechtilé chování a chuť ke každodenní práci. Měly tak růst občanské ctnosti společně se sokolskými zásadami a člověk tak být postupně vychován jako společností užitečný, řádný a bezúhonný občan – Sokol. Sokolové považovali za svou prvotní povinnost naučit mládež smyslu pro pořádek. Měl se stát nepostradatelnou životní složkou a zároveň i zálibou. Podle sokolů to byla cesta k dosažení samostatnosti a soběstačnosti. Mezi dívkami a chlapci se neměly dělat žádné rozdíly. Cvičitel měl pořádkumilovnou sokolskou mládež vyznamenávat svou milou pozorností. Podle svých schopností se snažil rozšířit smysl pro pořádek u svých svěřenců, a to prostřednictvím vzorů z vlastních řad. Musel mít cit pro poznání, v čem skupina zaostává a vhodně zvolit postup pro další posun členů. Cvičitel byl sám vzorem pro své žáky. Sokol si také zakládal na svých prostorách a na svém nářadí, které muselo vždy být v naprostém pořádku a v tělocvičnách muselo být vždy čisto, což mělo sloužit také jako ukázka pořádku a cvičenci díky tomu měli s větší radostí přilnout ke cvičení. K úklidu tělocvičny a údržbě nářadí sloužil správce, ale byli zde také dobrovolníci z řad dorostenců, kteří na úklidu sami ochotně pracovali. Členové si měli nosit návyk pro pořádek ze sokolských tělocvičen do všedního života a stát se tak učiteli svého okolí. Mládeži šel příkladem nejen jejich cvičitel, ale také starší Sokolové.

Sokol si uvědomoval, že cvičitelé v době vyhraněné na cvičení svých svěřenců nemají příliš času na přednášku o významu sokolské ideje, ale měli se o to ve volných chvílích pokusit. Proslovy před skupinou stojící v pozoru měly mít slavnostní charakter. Jejich obsahem mělo být zdůraznění občanských ctností a sokolských hesel. Dále se zdůrazňovala láska k rodině, vlasti, svobodě, demokracii, sokolstvu a dalším.

Další výklad o přestávkách mezi jednotlivým cvičením se týkal kázně, síly, statečnosti, kroje, organizačních prvků, zdravotních pokynů pro pobyt v tělocvičně, abstinence, sokolského vystupování, také významu tělocviku pro zdraví.

Rozhovory v šatně po cvičení byly považovány za nejvhodnější pro mravní a duševní výchovu. S více skupinami se pak mělo debatovat na veřejných prostranstvích, nebo v sadech. Příležitost pro debaty a výchovné působení cvičitelů na své svěřence byla také na výletech.⁶¹

⁶¹ K naší výchově. In *SOKOL: časopis zájmům tělocvičným věnovaný*, 1919, roč. 45, č. 7, s. 181–183.

Další prostor měli cvičitelé při různých besedách a schůzích, ale ani zde se jim nedostávalo mnoho času. Měli své rodiny a zaměstnání. Někdy čas museli také věnovat na přípravu cvičebních hodin a na sebevzdělávání.

Hlavním úkolem cvičitele tedy bylo vést skupinu a jedince tak, aby byl zajištěn správný tělesný vývoj cvičenců a vychovat zdravé, svěží, obratné, odvážné a ušlechtilé členy. Cvičitel měl ze skupiny cvičenců vybudovat sokolskou rodinu se společnými zájmy a cíly. Štěstí jednoho zde mělo být i štěstí druhého, měla se zde sdílet přání i zármutky. Neexistovaly zde společenské třídy, tedy ani bohatí, ani chudí a všichni si měli být vzájemně oporou.

Sokolové působili na své členy zejména prostřednictvím vydávaných časopisů a tvrdili, že cvičitel, kterému zbývá každou chvíli čtvrt hodina či delší čas na výklady, není na svém místě. Takovými přestávkami by jen rozptyloval cvičence, kteří by se kvůli tomu zabývali jinými myšlenkami a nesoustředili by se na cvičení. Pravá sokolská výchova se měla dít bez velkých výkladů, na rozdíl od výchovy v rodině. Spolek se tedy neměl skládat jen z lidí zdravých, silných a charakterních, ale také z lidí vzdělaných a obeznámených se vším potřebným pro duševní vývoj a začlenění se do společnosti. Výchovu také přenechávali na vzdělávacích institucích, jako byly např. školy.⁶²

Sokolové se zabývali myšlenkou, jak doplnit tělesnou výchovu pobytem a pohybem na slunci a čerstvém vzduchu, aby vyhovovala i všem nejnovějším zdravotnickým požadavkům. Po první světové válce si Sokolové uvědomovali, že tělocvičná průprava mládeže se odehrávala převážně v uzavřených prostorech. Po vzoru amerického a anglického skautingu odehrávajícího se v přírodě, dbali Sokolové na to, aby tomu tak bylo i u nás. Nepřipadali si za skautingem příliš opoždění, jak dokládá tento úryvek: *„Naše polodenní vycházky s dorostem do přírody a celodenní výlety pochodové, při nichž v přírodě pěstěny hry, cvičeny pořadová, skok přes strouhy i potoky, slézány skály a zříceniny, při nichž nechybělo zpravidla koupání a radostný odpočinek v trávě na břehu řeky plný veselí a mladistvého skotačení, nezůstali nikterak za vychvalovaným dnes žitím*

⁶² K naší výchově. In *SOKOL: časopis zájmům tělocvičným věnovaný*, 1919, roč. 45, č. 6, s. 166.

Obrázek 3: Prázdninový tábor vinohradského Sokola: Sokol 1923

Sokol také zřizoval letní cvičiště a apeloval na to, aby byla hojně využívána. Plnohodnotná pravidelná výuka měla být na tato cvičiště přenesena nejpozději v květnu.⁶⁴

Sokol se chtěl stát oporou svému národu a věděl, že je potřeba vykonat spoustu práce a zdokonalit své počínání. Podle Sokolů bylo také skautské desatero blízko jejich myšlenkám. Řídili se v podstatě stejnými pravidly, jen zaměnili slovo Skaut za slovo Sokol. Stejnými zásadami jako jsou v desateru, se podle slov sokolů zabývali již před příchodem skautingu.⁶⁵

6.3. Výchova nového členstva

Pro nové sokolské členy fungovaly tzv. vzdělávací školy. Tyto školy však existovaly pouze v malém počtu jednot. Během roku 1925 se těchto škol konalo celkem 999. Sokol zde viděl slabinu. Sokolskými školami byly v podstatě přednášky, týkající se problematiky

⁶³ K naší výchově. In *SOKOL: časopis zájmům tělocvičným věnovaný*, 1919, roč. 45, č 4, s. 106.

⁶⁴ CZIVIŠ, K. Do přírody!. In *SOKOL: časopis zájmům tělocvičným věnovaný*, 1923, roč. 49, č 5, s. 109.

⁶⁵ K naší výchově. In *SOKOL: časopis zájmům tělocvičným věnovaný*, 1919, roč. 45, č 4, s. 106–108.

spolku. Celý koloběh vzdělávacího procesu formou přednášek začal rozesláním oběžníku, který uvědomil členy o konání přednášky. Vzdělavatel⁶⁶ pak přednesl novému členstvu své znalosti o sokolské myšlence. Na další přednášce měl stejný nebo jiný člen promluvit o sokolských dějinách a sokolské organizaci. Musel jim také přednést problematiku týkající se vlivu sokolského tělocviku na lidské tělo. V některých případech se celý program odehrál během několika hodin v jediném dni, k tomu se ještě rozdaly nebo prodaly příručky a školení bylo u konce. Noví členové pak byli navrženi na definitivní přijetí.

Podle Sokola byly výsledky práce těchto škol velmi neuspokojivé, jak ukazuje následující úryvek: „*Jak ale ubohé jsou výsledky těchto škol, zvláště tam, kde jiný vzdělavatel neb jiný zasvěcovatel nováčků do ideí sokolských přednášky prostě z předepsaných příruček přečetl, jistě si pomyslí!*“⁶⁷

Kvůli špatným výsledkům a nedostatku schopných přednášejících na těchto školách, se semináře postupem času nekonaly vůbec. Usnesení o vzdělávacích školách tedy zůstalo jen v papírové podobě, členové však byli přijímáni dále. Sokol viděl možnost řešení této situace v předložení posluchačům menšího počtu informací, které přímo nekopírují informace v rozdávané příručce. Hlavním úkolem škol pro nové členy nemělo být hromadění vědomostí o podstatě sokolské myšlenky nebo získávání znalostí o dějinách Sokola, jeho organizaci, či zdravotnictví, ale mělo se jím stát vzbuzení a podchycení zájmu o sokolskou věc.

Podle představ členů Sokola, měla mít vzdělávací škola na programu jedinou nepovinnou večerní přednášku o sokolství. Posluchači tvořeni novými, ale i staršími členy, by se při té příležitosti integrovali do sokolského života hned v počátku svého zájmu a nástupu do spolku. V rámci přednášky měly zaznít kapitoly o dějinách a sokolském životě. Z dějin to byl vznik Sokola a život Miroslava Tyrše a nakonec jeho působení a poslední okamžiky atd. To mělo působit na city a podnítit u posluchačů touhu dozvědět se nové věci. I přes vynechání problematiky týkající se tělocviku, vývoje svalstva apod. se čekaly lepší výsledky v konečném přínosu pro nové členy. Postupně měli díky svému zájmu chodit členové na další dobrovolné přednášky a prohlubovat své znalosti o sokolství.

⁶⁶ vzdělavatel – pracovník vzdělávacího odboru Sokola.

⁶⁷ HŘEBÍK, A. K výchově nového členstva. In *SOKOL: časopis zájmům tělocvičným věnovaný*, 1927, roč. 53, č 9, s. 189.

Jisté chyby viděli Sokolové také v samotném cvičení nově přijatých členů a jeho metodách. Mladí předcvičovatelé byli většinou nezkušení a domnívali se, že jejich hlavní schopností je provedení několika obtížných cviků. Neuvědomovali si, že s novými členy je potřeba začínat od začátku. Noví cvičenci přicházející do skupiny zkušenějších cvičenců, vedených mladým cvičitelem, byli postaveni před hotovou věc a nezvládali prováděné cviky. Tento postup je od cvičení odrazoval a vedl k odchodu těchto nově přijatých členů.

Řešení podle sokolů spočívalo ve vedení nových členů staršími cvičiteli, kteří je měli nejdříve poučit a vyplnit hodinu snadno proveditelnými prvky. Cvičitelé se také měli více věnovat výkladům o cvičebních metodách, o sestavování jednotlivých hodin atd., a to zejména na schůzích.

Problematika týkající se příchodu nových dorostenců měla podle sokolů také své nedostatky. Chlapci a dívky v dorosteneckém věku byly tou dobou v pedagogicky neprozkoumaném vývoji osobnosti a bylo tedy na cvičiteli, aby vystihl rozdíly mezi jednotlivými povahami svých svěřenců. Byl kladen požadavek na lepší výběr cvičitelů, kteří zejména chlapcům stanoví hranici mezi svobodou a sociálně patologickými jevy.⁶⁸

Následující úryvek poukazuje na to, jak by měl správný cvičitel působit na své svěřence: „*Jest proto na cvičitelích, aby dovedli rozeznávati pravou lásku od vděčnosti za poskytnutí možnosti k uličnictví, aby dovedli býti laskavými rádci a upřímnými přáteli i důvěrníky svých hochů, ale na druhé straně, aby dovedli jim vštěpovati – nekaprálsky a se zlostí, ale vždy s láskou a radostí – smysl pro pořádek a kázeň a aby při všech příležitostech jim zdůrazňovali, že cvičení jejich v dorostu jest cestou a přípravou k tomu, aby se z nich stali jednou řádní členové, případně cvičitelé sokolští!*“⁶⁹

K lepší výchově také měli spolupůsobit cvičitelé společně se vzdělavateli a směřovat k harmonické výchově členstva a sokolské mládeže. Oba měli být naplněni láskou k sokolství a opravdovou snahou prospět sokolské myšlence. To bylo roku 1925 stanoveno za cíl do příštích dob.⁷⁰

⁶⁸ Sociálně patologické jevy – porušují sociální, morální či právní normy společnosti.

⁶⁹ HŘEBÍK, A. K výchově nového členstva. In *SOKOL: časopis zájmům tělocvičným věnovaný*, 1927, roč. 53, č. 9, s. 191.

⁷⁰ HŘEBÍK, A. K výchově nového členstva. In *SOKOL: časopis zájmům tělocvičným věnovaný*, 1927, roč. 53, č. 9, s. 189–191.

6.4. Sokolské usilování o povinnou výchovu národa

Sokolstvo podalo po první světové válce návrh na zřízení samostatného ministerstva tělesné výchovy, nebo požadovalo alespoň samostatnou sekci v ministerstvu pro zdraví lidu. Návrh byl podán před 28. únorem roku 1918, kdy se konala jedna z porad Národního výboru. Dne 13. listopadu byla sestavena komise, která vypracovala spis, kde byl sokoly navržen program tělesné výchovy. Poté byli vysláni tři zástupci, kteří navštívili ministry pro zdraví lidu, národní obrany, veřejných prací a vyučování, kterým předložili opis memoranda⁷¹. Memorandum obsahovalo tyto hlavní požadavky:

1. Zavedení Tyršovy soustavy jako jednotný tělovýchovný základ pro mládež školskou i mimoškolskou a zároveň i zajištění cvičebních prostorů a náčiní.
2. Zavedení povinné tělesné výchovy až do dvacátého čtvrtého roku u mužů a dvacátého roku u žen, kdy měl končit jejich tělesný růst.
3. Zřízení vysokého školského ústavu.
4. Zavedení školních lékařů.
5. Ve výboru, zpracovávajícím tento rámcový návrh, mělo být zastoupeno sokolstvo.

Moravskými župami byli jmenováni sokolští odborníci, kteří měli vypracovat program tělesné výchovy českého národa. Byli také rozšířeni o české odborníky a tvořili tak sbor, který měl zasedat tak dlouho, dokud nebude program vypracován. Roku 1919 svolala ČOS schůzi tohoto sboru na 8. prosince do Prahy. Dostavilo se více jak padesát účastníků z Čech a Moravy. Na této schůzi dospěli přítomní k závěru, že v tak hojném počtu nelze vypracovat program pro tělesnou výchovu a proto byly zvoleny tři sekce a pověřeny jeho vypracováním.

Sekce byly tyto:

1. pro žactvo obecných škol
2. pro mládež od 14 do 18 let školskou i mimoškolskou
3. pro dospělé muže a ženy

Sekce zasedaly každodenně roku 1919 od 8 do 12. ledna. Práce začala osmou hodinou ránní do jedné hodiny odpoledne a dne 22. ledna byla zakončena společnou schůzí všech tří sekcí. ČOS výsledek vytiskla a odevzdala výše uvedeným ministerstvům. Tento

⁷¹ memorandum – listina vyjadřující určitý požadavek.

vypracovaný materiál měl sloužit jako podklad pro vznik zákona o tělesné výchově. Tyto materiály byly jakýmsi sokolským ideálem pro to, jak by měla vypadat tělesná výchova národa. Vypracovaný a schválený program pak měl být podle sokolů za jejich pomoci postupně realizován. Výsledné podklady byly také vytištěny ČOS pod názvem „Tělesná výchova sokolská“ a měly být dále propagovány i na veřejnosti. Většina požadavků a návrhů v programu však nakonec nebyla uskutečněna.⁷²

6.5. Požadavky tělesné výchovy mládeže v dětství a dospívání

Vliv tělesných cvičení na lidský organismus byl v Sokole dobře známý. Byla dávana přednost kvalitě před kvantitou. Cviky byly voleny tak, aby nepoškodily organismus cvičence. Byla tedy dobře známa důležitost znalosti vlivu tělesných cvičení v době dětství a dospívání. Sokol se obracel k dětem v období jejich povinné školní docházky.

Oddíly členil podle znaků tělesného vývoje na období od šestého do devátého roku, kdy si dítě zvykalo tělesně i duševně na školní život a od desátého roku do čtrnáctého, kdy končil dětský věk. Sokol měl vývoj lidského těla v jednotlivých stádiích života dobře propracovaný a používal své poznatky při tvorbě programu, který byl v té době téměř šitý na míru.

Sokol apeloval na to, že hodina tělocviku na obecných školách zcela nevyhovuje z několika příčin, jako jsou nedokonalé prostory, velký počet žáků a malé odborné vzdělání učitelů. Záleželo tedy na spolkových tělocvičnách, které měly být pro mládež lákadlem.

Podle Sokola nebylo vhodné zaměstnávat jednotlivé svaly nebo svalové skupiny, neboť věděl, že u dětí jsou svalové skupiny nepatrně vyvinuté a způsobily by tak jejich růst na úkor kostí a vnitřních orgánů. Měla být proto užívána cvičení zatěžující větší svalové skupiny, dýchací činnost a krevní oběh. Tohoto se mělo docílit pomocí dětských her nazývaných „honičky“. Nářadové cvičení se u dětí nemělo vůbec využívat. Formou her Sokolové chtěli rozvíjet dětské vlastnosti, jako je radost, chuť po činnosti a ovládání se, což by při cvičení na nářadí potlačily. Neměla být také uplatňována cvičitelova autorita.

⁷² OČENÁŠEK, A. Sokolské usilování o povinnou výchovu národa. In *SOKOL: časopis zájmům tělocvičným věnovaný*, 1919, roč. 45, č. 5, s. 125–126.

Dětem se měl cvičitel duševně přiblížit a vyhovět jim v jejich hravosti a působit na ně jako starší a rozumnější. Nucená kázeň tedy nebyla vyžadována.

Pokud to bylo možné, hry byly prováděny na volném vzduchu, a v některých případech i s pěveckým doprovodem. Pomocí dětské obrazotvornosti se mělo docílit chuti dětí k aktivitě. Mimo her se prováděly také cviky na zlepšení držení těla, jako byla jednoduchá cvičení na kladinách, švédských lavičkách, ozdobné kroky, poskoky a další. Toto mělo platit i u starších dětí v druhém období⁷³, kde se bral i ohled na odchylky v tělesném vývoji. Při dělení do družstev měl být směrodatný i věk, ale hlavně to byla tělesná vyspělost. Každý cvičitel se specializoval na družstvo ve stejném období tělesného vývoje.

Druhé období, kdy jsou děti na vyšším stupni duševního vývoje, měly stoupnout i požadavky na cvičení. V jednotlivých hrách byla více vyžadována odvaha, rychlost a také rychlost rozhodování se. Na venkovních cvičištích se provozoval skok daleký, vysoký, dále překážkový běh, sprint na 50 m a od jedenáctého až dvanáctého roku sprint na 100 m. Zpočátku se střídal běh s chůzí na 5 až 10 min, pak přišel samotný běh, u kterého se dbalo více na správnou formu provedení, než na rychlost. Stranou nezůstalo ani plavání. Počátkem desátého roku dítěte se začalo s nácvikem plaveckých pohybů na suchu a častým koupáním.

Nářadové cvičení ve druhém období tělesného vývoje dítěte bylo užíváno jako pomůcka ke správnému držení těla, k posílení zádových svalů a trupu. Cviky se prováděly opakovaně a necvičily se žádné sestavy. Tělo se tak postupně posilovalo, a mělo být později schopné provádět složitější a náročnější cviky. Skoky se rozšířily o smíšené skoky přes nářadí, což sloužilo jako průprava na složitější skoky. Venku se prováděly odvážnější skoky přes překážky, cvičence, příkopy vody, atd.

Tělesný vývoj byl Sokolům hlavním vodítkem při jejich působení. Cviky se také dělily podle toho, jestli byly určeny pro chlapce nebo pro dívky. Největší rozdíly byly znatelné mezi jedenáctým a čtrnáctým rokem, kdy dívky předčily chlapce svou výškou a objemem hrudníku. Toto bylo považováno za zrychlení vývoje. Cvičitel si měl uvědomit rozdíly a tělocvik tomu přizpůsobit. Při prostných cvičeních se děvčata neměla duševně unavovat déletrvajícemi sestavami. Místo toho se používalo cvičení vyžadující jemnost a sebeovládání. Nářadí se u dívek mělo používat jen pro správné držení těla. Nepoužívaly se také cviky v podporu, místo kterých využívali sokolové visu. Za nevhodná byla

⁷³ druhé období – od deseti do čtrnácti let.

považována i cvičení, která vysilovala organismus. V době menstruace se u dívek měly omezit všechny prudké dosedy a doskoky. V konečném důsledku se dívčí cvičení zaměřilo spíše na vhodné chování a pružnost a u chlapců na sílu, obratnost a odvahu.

Za důležitý bod v životě chlapce byl považován přechod čtrnáctého roku a u děvčete to byl přechod dvanáctého roku. Týkalo se to pouze tělesného rozvoje, nikoli věkového rozdílu. V tomto věku byl podle sokolů pro dívky a chlapce stejný vývoj srdce. Pro cvičitele bylo nutností si uvědomit, že cvičení by neměla být příliš vyčerpávající, což podle poznatků nebylo dobré na vývoj srdce.

V období mezi čtrnáctým a šestnáctým rokem měli chlapci svým růstem dohnat děvčata a měli být oproti nim napřed v tělesném vývoji. Po osmnáctém roce u dívek a dvacátém roce u chlapců, kdy podle poznatků té doby končil růst, zavedli Sokolové do svého rozvrhu pro tyto věkové skupiny nové cvičení na nářadí. Ta cvičená, která vyžadovala méně síly, byla používána i u děvčat. Venku se pak využívaly soutěživé hry bez i s nářadím. Účelem bylo rozvíjení sebeovládání, pohotovosti, přesnosti a rychlosti. Od dorosteneckého věku výš se cvičení upravovalo i podle zaměstnání. Členové pracující v továrnách, jako písaři, úředníci atd. měli cvičit cviky spíše rychlostního a vytrvalostního rázu a členové zaměstnání na volném vzduchu, jako byli rolníci, zahradníci apod., měli rozvíjet svou obratnost, pohotovost a sílu, k čemuž sloužily cviky nářad'ové. Dále se do programu zařazoval pobyt v přírodě, hry, pochody, běh a vše, co činilo člověka odolnějším proti nemocem plic a srdce. Používanými aktivitami bylo i plavání, veslování, vrhy, skoky atd. Pro studenty měly být vhodné poloautomatické cviky, hry, běhy a chůze. Student si měl duševně odpočinout. Náročné a silové cviky a sestavy u dospělých členů neměly napáchat žádné chyby na organismu cvičenců. Sokolové brali práci s mládeží jako přípravu pro budoucnost národa a lidstva.⁷⁴

6.6. Dorostenecký koutek

V časopisu Sokol vycházely pravidelně články pod názvem Dorostenecký koutek, které byly určeny dorostencům. Prostřednictvím těchto článků byli dorostenci nabádáni k připravenosti na nadcházející období. Sokol se snažil vést své dorostence k samostatné aktivitě a národní sebevýchově. Tvrdil, že je třeba se neustále vzdělávat, pomáhat a vyměňovat své znalosti s okolím. Měl být proto zvýšen počet schůzek a besed.

⁷⁴ KAVALÍR, M. Požadavky tělesné výchovy mládeže v dětství a dospívání. In *SOKOL: časopis zájmům tělocvičným věnovaný*, 1921, roč. 47, č. 8, s. 240–244.

Problémy spojené se zimním obdobím, kdy bylo obtížné vytápět tělocvičnu nebo bylo málo cvičitelů, se měli dorostenci naučit řešit samostatně. Jedno z míst, kde měly být besedy pořádány, bylo kluziště nebo sáňkařský vrch a měly pokračovat např. v sokolovně. Dvě hodiny činnosti týdně neměly pro bratrské soužití stačit. Dorostenci mohli dokonce požádat správní výbor o poskytnutí prostoru, který měl sloužit jako jejich středisko, tzv. „besedovna dorostu“.

Cvičitelů bylo málo a byli přetíženi, proto na ně neměla být uvalena veškerá zodpovědnost. Dorostenci si měli mezi sebou vybrat rádce pro jednotlivá družstva a ta měla do své ochrany přijmout družstvo žáků a učit je žít v bratrské a spolkové kázni. Cvičitelský sbor měl poskytovat rady a dozor.

Nově vzniklá besedovna dorostu měla být podle rad v jednotlivých člancích v časopisu Sokol následovně vybavena: „Dlouhý stůl, nebo několik stolů pro družstva, skříň na knihy, polici na všelijaké nářadí, třeba i truhlářskou a „kovářskou“ dílnu, jež ovšem vzroste i o obor papírnický, košíkářský atd., potřebné lavice, a nejpotřebnější je hotovo. U kamen „čajovna“, kde se budete při besedách střídavě pokoušet o umění kuchařské, vznikne již sama sebou. Nyní k metě vyšší. Sečtější z Vás, třeba studenti, postarají se o besedy, jejich soustavný nepřerušovaný slad i cenný, příjemný obsah, a besedovnu také vyzdobí. Malíř Váš namaluje pěkně ušlechtilá hesla: „Co Čech, to Sokol. Věrně a stále. Dlouho buď mlád. Poctivost a síla. Pravda, zdraví, krása. Ni zisk, ni slávu. Buď připraven. Svůj k svému. Tužme se. Osvětou k svobodě. V práci a vědění. Rovnost, svornost, bratrství...“ Nade vchod „Nazdar“ a nějaký odznak, viditelnou pásku Vaší, třeba znak Psohlavců, české stráže znova vzbuzené, do kouta stolek květinový nebo akváriový, na stěny třeba poprsí našich velikánů nebo na důstojném místě „sokolský oltář“.⁷⁵

Besedovna měla sloužit také jako čítárna a místo, kam se budou zvat návštěvy na besedu i ze ženského oboru.

Sokolství mělo pronikat bytostí svých členů a jejich konáním v každé chvíli.

Sokol se k myšlence týkající se besedovny dorostu stále vracel a dával další a další náměty pro inspiraci. Neustále podněcoval dorostence k práci.

⁷⁵ HOŘEJŠÍ, J. Dorostenecký koutek. In *SOKOL: časopis zájmům tělocvičným věnovaný*, 1918, roč. 44, č. 1, s. 21.

Po zimním období Sokol nabádal k opravě kladin a dalšího náčiní. Mělo se také začít s údržbou a výzdobou hřiště. Místo sáněk se měly opravovat loďky a vše potřebné, co leželo celou zimu ladem. Dorost se měl rozběhnout na letní cvičiště, byl také nabádán k pořádání výletů. Byly vyjmenovány věci, které budou potřeba při jarních venkovních činnostech a členové byli motivováni k tomu si je shánět, aby nezaspali jarní dobu a byli na ni náležitě vybaveni.

Na jaře měli členové sokolského dorostu podnikat výpravy do přírody, které byly často i poznávacího charakteru. Měli poznávat okolní přírodu, studovat mapu, umět se orientovat podle hvězd atd. a porovnávat své znalosti s realitou. Měli se také naučit splynout s přírodou a to zejména prostřednictvím táboření. Byly dávány návrhy, kde by takové místo mělo ležet a co by mělo být v jeho okolí. Sokolové se v přírodě měli chovat slušně a měli si budovat dobrý vztah např. i s lesníky a obyvateli v okolí svého tábořiště. Do přírody se měli dorostenci připravovat jako ke slavné, vznešené a veselé návštěvě, měli jít příkladem všem lidem na výletě a také svým bratrům. V průběhu táboření měli navštívit okolní jednoty. Apelovalo se na vedoucí zkušené v oblasti turistiky a věci s ní spojené.⁷⁶ Představu o sokolském výletě ukazuje tento úryvek: „*Výlet budiž vždycky spořádán, měj vedoucího, jemuž se s důvěrou všichni podřizují, znalého dopravnictví i turistiky, a výletní kalendář nechť má soustavu promyšlenou, účelnou a pěknou. Také svobodě budiž dopřána na výletě volná chvíle, nepolykejte vždy kilometrů, to raději někdy zvolna ku předu za zpěvu a ukázněného veselí, cestovní pořad volný, nepřiliš puntičkářský, abyste se mohli pokochat všemi prožitky, jež vám příroda a dobrá příležitost poskytne.*“⁷⁷

6.7. Sokolstvo a junáctví

Osobnosti jako byl François Rabelais (1483 nebo 1494–1553), Jan Amos Komenský (1592–1670), John Locke (1632–1704) a Jean-Jacques Rousseau (1712–1778) již věděli, jaké přednosti a výhody má výchova v přírodě pro vývin duše i těla mladé generace. Byly zde různé slibně začínající snahy, které však nakonec ztroskotaly. Pro tehdejší dorost zde nebyly vhodné podmínky pro harmonický duševní vývoj. Byl to až Miroslav Tyrš, který harmonickou výchovu člověka položil na první místo.

⁷⁶ HOŘEJŠÍ, J. Dorostenecký koutek. In *SOKOL: časopis zájmům tělocvičným věnovaný*, 1918, roč. 44, č. 1, s. 21–22.

⁷⁷ HOŘEJŠÍ, J. Dorostenecký koutek. In *SOKOL: časopis zájmům tělocvičným věnovaný*, 1918, roč. 44, č. 3, s. 64.

Po stránce tělesné byla pěstována velkovýroba lidí, kteří si nebyli schopni pomoci v obyčejných situacích. Pak vznikl tělocvik, byla to zatím však pouze jednostranná složka výchovy. Po tělocviku přišel sport, který mládež příliš nepěstovala. Ukázalo se, že prvky kteréhokoliv sportu působí jako obohacující složka tělesné výchovy. Žactvu začaly být doporučovány hry na čerstvém vzduchu a v souvislosti s tím byly učiněny značné kroky. Oproti cizině byla ČSR vždy o krok pozadu. Celková situace se přehoupala do opačného extrému, kdy mládež neznala nic jiného než kopanou, tenis a hokej a neměla zájem o rozšiřování ostatních oblastí. To byl podle Sokolů také hlavní důvod, proč u nás sport neměl tolik příznivých výsledků. Tvůrci těchto nových směrů výchovy nedovedli vychovávat celého dokonalého člověka. Nepřizpůsobili se duchu mládeže, nedovedli vystihnout to, co by ji přitáhlo. Zapomínalo se i na romantický charakter mládeže, kterou by přitahovalo vše tajemné, hrdinné a neobyčejné. Vhodné a včasné použití této výchovné složky dalo vzniknout novému výchovnému systému skautingu. Byli to Ernest Thompson Seton⁷⁸ v Americe a Robert Baden Powell⁷⁹ v Anglii, kteří dovedli vtisknout řadu výchovných složek do systému skautingu, což se ukázalo být téměř ideálním pro výchovu mládeže. Skauting byl něco nového a nezvyklého, vytvářel uměle primitivní život v přírodě, táboření. Ostatní dění se odehrávalo v klubovnách, při schůzkách a v ústraní vedle veřejného ruchu. Český skauting nejvíce zdokonalil činnosti, jako bylo táboření a tělesná cvičení v přírodě a výsledky jeho působení byly velmi cenné. Sokolové litovali, že nedošlo k zavedení rubriky „Výchova v přírodě“ ve cvičitelské příloze „Věstníku Sokolského“. Dne 7. prosince 1913 se cvičitelský sbor ČOS usnesl o provedení skautského kurzu pro cvičitele sokolského dorostu, ke kterému nakonec nedošlo. Sokolové měli dvě vůdčí myšlenky, které směřovaly k tomu, udržet junáctví při životě i během války. Junáctví zůstalo během 1. světové války zachováno nedotčené. Sokolstvo chtělo jeho vyzkoušené výchovné metody použít po válce k regeneraci našeho národa, který tělesně i mravně zchátral. Junáctví se mělo stát netušenou nadějí pro náš národ. Mělo být schopno obsáhnout všechny vrstvy mládeže a mělo také všechny předpoklady pro podmanění a získání si mládeže. Sokolstvo u nás dovedlo výchovu mládeže podle svých slov ke krásným výsledkům, ale nebyl zde řešen problém harmonické výchovy, protože měla ráz převážně tělesný. Tyrš měl myšlenku o sloučení výchovy tělesné i duševní jako nutné

⁷⁸ Ernest Thompson Seton – narozen 14. srpna 1860 v Anglii a zemřel 23. října 1946 v USA, přírodopisec, ilustrátor, spisovatel, znalec života Indiánů a zvířet, zakladatel hnutí Woodcraft.

⁷⁹ Robert Baden Powell – narozen 22. února 1857 v Anglii a zemřel 8. ledna 1941 v Nyeri, britský voják, zakladatel hnutí Skauting, v srpnu 1907 zorganizoval tábor na ostrově Brownsea (zpětně hodnocen jako první skautský tábor v historii), v lednu 1908 vydal knihu *Scouting for Boys*, která shrnula základní principy skautingu.

podmínky sokolské soustavy. Toto sloučení bylo nejharmoničtěji prováděno právě ve skautingu. Právě příroda se měla stát nejdůležitějším problémem sokolského života nejen pro dorost, ale i pro členství. Příroda měla nejlépe vzdělávat duši i tělo. Právě Antonín Benjamin Svojsík si toto uvědomoval a věděl, že pokud bude sokolstvo stát po boku skautingu, zlepší se tak úroveň výchovy a lákal proto sokolstvo ke spolupráci.⁸⁰

6.8. Sokolstvo a skauting

Od 28. října roku 1918 se s rozmachem národa a usilovnou agitací anglických a amerických organizací, mezi které patřila např. YMCA⁸¹, YWCA⁸², Armáda spásy⁸³ atd., dostal do popředí skauting. Jeho rozmachem se musel zabývat i Sokol, neboť tento spolek byl pro něj konkurencí, která přetahovala některé jeho členy. Sokol začal pracovat s myšlenkou, jak upravit poměr sokolské výchovy ke skautské výchově. Sokolové tvrdili, že už kvůli cizímu názvu, který neměl český ekvivalent, se skauting u nás dosud plně nevžil a teprve hledá svou pravou formu.

Československý skauting byl prováděn formou výchovy dětí v přírodě po způsobu divokých národů, které nežily ve městech ani osadách. Skauti si sami budovali tábory a prováděli u toho i řemeslné práce, jako bylo např. ozdobné vyřezávání nebo truhlářina, což Sokol považoval za neocenitelný přínos pro mládež. Ve skautu se, díky práci, mělo dítě obklopené již odmala přepychem, stát člověkem přirozenou cestou, která byla prací i hrou zároveň.

Kromě práce na zřizování osady se museli skauti dokonale sžít s terénem, poznávat ho, umět se orientovat ve volné přírodě a také poznat, co v ní roste užitečného k životu. Sokolové toto vše i s dalšími aktivitami skautingu považovali za značně obohacující vzdělání chlapců i dívek. Za dokonalou metodu výchovy dospělého členstva byla považována Tyršova tělocvičná metoda. Pro mládež tedy Sokol spatřoval ve skautingu právě řešení samostatné výchovy. Sokolové došli k názoru, že skauting je systémem vzdělávacím a výchovným a uvědomili si, že právě tato stránka chybí v dosavadní sokolské výchově, kde je nedostatečně obstarána. Pátral proto po způsobu, jak toto

⁸⁰ SVOJSÍK, A. Sokolstvo a skauting. In *SOKOL: časopis zájmům tělocvičným věnovaný*, 1918, roč. 44, č. 1, s. 9–12.

⁸¹ YMCA – založena v roce 1844, křesťanské sdružení mladých lidí, nejstarší a největší celosvětová mládežnická organizace na světě.

⁸² YWCA – založena v roce 1855, křesťanské sdružení mladých žen, nadnárodní dobročinnou, sociální a vzdělávací organizací, která původně sdružovala křesťanské ženy, dnes je občanským sdružením pro všechny bez rozdílu pohlaví.

⁸³ Armáda spásy – založena v roce 1865, křesťanská organizace s polovojenskou strukturou.

napravit. Ve skautingu viděli zásadní řešení ve vzdělávací části svého programu. Článkem v časopisu Sokol byl dán impuls, aby se sokolstvo zabývalo řešením této otázky. Měl to být dorostový, žákovský a vzdělávací odbor a dále předsednictvo vzdělávacího sboru ČOS. Sokolská výchova však měla zůstat jednotnou. Měla směřovat k vytvoření vzorných Čechů tělem i duchem. Sokolové nikdy neměli být tříděni např. na skokany, veslaře, skautské specialisty, ale měli být jednotní svým charakterem spojujícím všechna odvětví. Úkolem bylo vytvoření ideálního československého typu člověka podle tradic i tehdejší doby. Skauting se měl stát tedy vzorem v určité oblasti, jak ukazuje tento úryvek: „*Sokolské řešení otázky skautské tkví tedy v potřebě, abychom jednak od skautingu se povšechně učili metodě výchovy po těch stránkách, po kterých skauting přináší živly nové a dobré, jednak abychom z jeho soustavy přímo převzali všechny zvláštní věcné novoty, které se hodí k obohacení výchovy sokolské, nerušíce jejího národního charakteru.*“⁸⁴

Mezi zmiňované stránky patřily:

1) Prvky skautské výchovy připojující se přímo k sokolskému tělocviku
Tělesná cvičení se využívaly ke zlepšení duševních vloh (zlepšování paměti, pozorování, duchapřítomnosti atd.) nebo k výchově a společenské práci.

2) Prvky skautské výchovy, které se měly připojit k formě sokolské vzdělávací činnosti

Do těchto forem patřily besídky, vycházky a také různé přednášky, proslovy a kulturní akce.

Sokolské besídky byly do této chvíle nepovinné a jejich program byl libovolný. Oproti tomu besídky skautských družin byly podle sokolů samotným základem skautské výchovy a byly povinné. Měly předem daný program a z jejich obsahu skládali skauti i zkoušky. Účast na nich byla určena jen pro jednotlivé družiny, které čítaly šest až čtrnáct účastníků. Po vzoru skautů tedy měla být zavedena povinná účast, drobné práce individuálního charakteru a také přesná osnova besídek. V rámci besídek se měly rozšiřovat znalosti od státní hymny až po táboření.

Těmito plánovanými reformami se měla sokolská technická a vzdělávací činnost sjednotit v jeden efektivní celek.

⁸⁴ CHALUPNÝ, E. Sokolstvo a skauting. In *SOKOL: časopis zájmům tělocvičným věnovaný*, 1921, roč. 47, č. 7, s. 186.

I vycházky měly probíhat více ve skautském duchu. Na sokolských vycházkách se měl jejich účastník více zaměstnávat při jejím průběhu. Mělo být vyprávěno o různých zajímavostech vyskytujících se v průběhu cesty a měly být v přestávkách hrány vhodné hry nebo prováděna různá tělesná cvičení.

Vzdělávací aktivity ve formě přednášek apod. měly být po skautském vzoru více zábavné a budovat dobrý vztah mezi vychovatelem a mládeží. Měly být dávány podmínky k určitým činnostem a vítala se iniciativa dítěte, které mělo být vedeno obecně prospěšným směrem. Dítě se v neposlední řadě nemělo cítit omezováno.

3) Prvky skautské výchovy týkající se organizačních otázek Sokola

Sokol věřil, že potřebuje převzít skautskou organizaci a to zejména zkoušky a slib pro nové členy. Vstup do sokolských řad se měl stát jakýmsi životním mezníkem. Svou roli zde měly sehrát i odznaky a kroj, který měl být upraven pro táboření v přírodě. Obě věci také sloužily jako motivace, která měla ve výchově své místo.

4) Prvky skautské výchovy týkající se pobytu v přírodě

Tento prvek budil u sokolů největší zájem. Spadaly do něj hry, táboření i cestování.

Hry inspirované skautingem měly přebrat detektivní povahu a zapojení rozumu. Mezi takové hry patřila například plížená, vyhovující zvláště chlapcům ve věku mezi jedenáctým a třináctým rokem.

Jako další prvek pobytu v přírodě bylo organizované táboření, které se mělo rozšířit o různé cviky a činnosti po skautském vzoru. Sokolové se domnívali, že nejlépe bude na mládež působit delší pobyt s vedoucími v přírodě se zajímavým programem, časově a finančně dostupným i pro děti ze sociálně slabších rodin.

Posledním prvkem týkajícím se pobytu v přírodě, bylo cestování, probíhající formou putování v přírodě. Měla to být směs skautingu a turistiky, vhodnější pro odrostlejší mládež, která si dokázala nosit věci s sebou.

5) Skautské hry a aktivity pod střechou.

Tyto hry byly určeny zejména pro odrostlé děti. Jejich úkolem bylo zaměstnávat mozek zábavnou cestou a rozvíjet tak obrazotvornost a myšlení.

Patřily sem např. známé Kimovy hry.⁸⁵ Další byly hry na rozvoj obrazotvornosti a tvořivosti, jako doplňování neúplných nápisů, hádání jmen podle počátečních písmen a determinace, což bylo hádání úkolu podle logického vyřazování nesprávných znaků.

K dalším aktivitám pod střechou patřily ruční práce, které zahrnovaly jak kresbu, tak např. vyřezávání ze dřeva. Vzniklé výrobky se daly i prodat a z výtěžku se hradily spolkové výdaje.⁸⁶

6) Mravní výchova

Ve skautingu, stejně jako v Sokole, závisela mravní výchova nejvíce na chování vychovatelů a na příkladě, který chovancům dávají. Oba spolky měly i podobná pravidla, ať už psaná, či nepsaná. Sokolové tuto podobnost viděli například ve skautském desateru, o kterém zde již byla řeč a ke kterému mělo sokolstvo i své výhrady, týkající se zejména přílišné obecnosti hesel a také obavy o zvrhnutí se desatera v bezduché odříkávání příkazů, které mládež znudí.

Za nejvýznamnější stránku mravní výchovy považoval Sokol abstinenci a zákaz kouření u chlapců, kteří tak šetřili své zdraví i peníze a měli se tak naučit odolat různým pokušením.

Sokol se také chtěl po vzoru skautingu více věnovat osobní hygieně a naučit cvičitele a cvičence první pomoc.

Dalším prvkem skautské mravní výchovy, který v Sokolu chyběl, bylo sebepozorování. Skauti svým členům ukládali za povinnost vést si záznamy o svém životě formou deníku. Jeho psaní mělo prospívat sebepozorováním, učením se pořádku a v neposlední řadě i jako slohové cvičení.

Ve skautu také byla podněcována zdravá soutěživost, která byla odměňována určitou hodnotou nebo vyznamenáním. To motivovalo členy k většímu nasazení, odhodlání a sebekázi v dané aktivitě.

Sebekázeň a samospráva vyplývala ve skautingu podle Sokola sama od sebe z postavení jednotlivých vůdců, rádců a jejich zástupců. Mládež na těchto pozicích byla nucena přemýšlet a samostatně se rozhodovat. Toto se rozvíjelo i u ostatních skautů pomocí

⁸⁵ Kimovy hry – slouží k posilování zrakové paměti, což je schopnost zapamatovat si to, co vidíme.

⁸⁶ CHALUPNÝ, E. Sokolstvo a skauting. In *SOKOL: časopis zájmům tělocvičným věnovaný*, 1921, roč. 47, č. 7, s. 185–190.

různých úkolů a aktivit k tomu určených. Značný výchovný význam také sokolové spatřovali v nočních hlídkách a stálém závodění při hrách a úkolech. Tím byli členové donuceni k zapojení všech svých sil a museli ukázat své schopnosti rozumu i vůle. Každý skautský oddíl byl sokoly přirovnáván k malé republice s týmovým duchem, vlastní vlajkou a společným cílem.

Skautská výchova také používala tresty, které probíhaly většinou formou odnětí nabytých odznaků a degradací. Jako další tresty se používaly např. přezdívký, nalití vody do rukávů a další. Tresty byly mířeny proti jednotlivcům, ale v některých případech i proti celé skupině.

7) Zdravotnická výchova

Se skautským pobytem v přírodě a jeho další činností se úzce pojí zde již zmiňovaná zdravotnická výchova. Ta nebyla kromě školení nových cvičitelů součástí sokolské výchovy. I když Sokol svým tělesným cvičením prospíval zdraví, viděl zde mezeru ve svém nedostatečném působení na výchovu mládeže i ostatních členů.

Skauting si také více všímal svých svěřenců i mimo rámec spolkové činnosti. Dbalo se zejména o čistotu těla i oděvu.

Sokolové považovali skautskou výchovu za mnohostrannou a ideální pro mládež. Neobsahovala podle nich nic, co by bylo v rozporu se sokolstvím. Ve výše uvedených prvcích skautské výchovy viděli sokolové obohacení a doplnění výchovy svého žactva a dorostu.

Představy o zavedení nových změn spočívaly v několikadenním školení vhodných sokolských cvičitelů na dvoudenním praktickém a ukázkovém kurzu, po kterém se měli stát skautskými rádci a vzdělávat své družstvo pomocí nově získaných vědomostí.

Všechny prvky skautské výchovy se nedaly zavést najednou. Sokolové se však domnívali, že značná část může být uvedena do programu ihned. V konečném důsledku mělo záviset zavedení pouze na cvičiteli. Prvky týkající se tělocviku, mravního a vzdělávacího charakteru, zdravotnické, organizačního pobytu v přírodě a společnosti patřily do skupiny, která mohla být ihned včleněna do sokolské výchovy bez větších příprav a finančních prostředků.

Do roku 1920 doplnil Sokol po vzoru skautingu pouze dělení žáků na dvě kategorie: do jedenácti let a od jedenácti let. Další dělení bylo podle tělesné zdatnosti. Skauting pracoval

s mládeží starší jedenácti let, v Sokolu však měly být změny zavedeny i pro členy mladší než jedenáct let.

V případě nedostatku cvičitelů se měla v rámci změn vychovávat jen ta část mládeže, která by se dobrovolně přihlásila a vznikly by tak prozatímní skautské odbory. Tyto odbory se již dříve osvědčily ve skautu při výchově nových skautských vůdců.

Sokolové si uvědomovali, že reformy po skautském vzoru by bylo dobré aplikovat i při výchově dorostu, jak dokládá tento úryvek: *“Zdokonalením výchovy dorostu získáme i mnohem lepší členstvo, než dosud z dorostu našeho do členstva přechází.”*⁸⁷

⁸⁷ CHALUPNÝ, E. Sokolstvo a skauting. In *SOKOL: časopis zájmům tělocvičným věnovaný*, 1921, roč. 47, č. 7, s. 190–192.

7. Závěr

Ve své bakalářské práci jsem si dovolil v teoretické části uvést informace týkající se založení Sokola. Uvedl jsem i stručný vývoj spolku a také nastínil jeho současnou organizaci. Podrobně jsem se věnoval životu Miroslava Tyrše, a to zejména jeho působení ve spolku Sokol i mimo něj. Samostatnou kapitolu jsem také věnoval všesokolským sletům, které byly považovány za vrchol sokolské činnosti.

Praktická část mé bakalářské práce se skládá z výsledků historicko-srovnávací a textové analýzy časopisu Sokol. V průběhu svého bádání jsem musel několikrát navštívit Národní knihovnu České republiky, kde jsem analyzoval historické prameny a čerpal informace z časopisu Sokol z let 1918 až 1928. Hledal jsem články, které pojednávají o pedagogickém působení spolku na mládež. Dále jsem pátral po programové koncepci výchovy mládeže ve spolku Sokol v uvedených letech. Uvedl jsem činnost a výchovné působení Sokola, spolu s vizemi některých členů spolku. Překvapil mě velmi důmyslně propracovaný program pro jednotlivé věkové skupiny cvičenců, založený i na nejnovějších lékařských výzkumech té doby. Bylo zajímavé zkoumat snahu spolku o svůj neustálý rozvoj a přizpůsobení svého programu potřebám mládeže.

Chvilími se mi zdálo, že vize spolku převažují nad činy. Hlavní zaváhání spatřuji zejména v řešení problému úbytku členstva, kterým se spolek začal zabývat až s několikaletým zpožděním. Sokol nebyl jen obyčejným spolkem, ale dokázal mluvit i do politických záležitostí u nás po 1. světové válce. Zaujalo mě zejména působení spolku kolem vzniku Československa. Zabýval jsem se také vztahem Sokola se skautingem, od kterého se chtěl Sokol nejvíce inspirovat a obohatit své výchovné působení o prvky skautské výchovy. Dále jsem uvedl hlavní činnost Sokola v letech 1918 až 1928.

Dospěl jsem k závěru, že spolek Sokol nebyl jen obyčejným tělovýchovným spolkem, ale snažil se utvářet i osobnost člověka a vychovat z jedinců vlastence, kteří budou hrdí na svou činnost v Sokole a budou dál šířit jeho myšlenku. Sokol působil jak na stránku tělesnou, tak duševní. Rozvíjel morální sílu jedince, jeho smysl pro pořádek a v neposlední řadě i samostatné rozhodování. Zvláštní význam spatřoval Sokol v působení rodiny na mládež.

Sokol svůj program obohacoval pobytem a cvičením v přírodě, kde učil své členy i poznávat své okolí, umět se v něm orientovat, tábořit a získat si k němu kladný vztah.

Hlavním vrcholem Sokolského programu se staly všesokolské slety, které se konaly vždy za několik let a měly velký vliv i na politické události. Měly budit ve všech občanech národní hrdost a staly se také propagací spolku Sokol.

Spolek Sokol také usiloval o posílení a utužení celého národa pomocí tělocviku. Jeho myšlenky v meziválečném období o založení vysoké školy zaměřené na tělesnou výchovu u nás, byly nadčasové.

Věřím, že má bakalářská práce může sloužit jako určitý přehled výchovného působení ve spolku Sokol v letech 1918 až 1928.

Seznam literatury a použitých zdrojů

Česká Obec Sokolská. *Sokol* [online]. c2007, [cit. 2011-04-03].

<<http://www.sokol.eu/COS/sokol.nsf/pages/historie-sokola-F6EA>>.

Česká Obec Sokolská. *Sokol-cos* [online]. c2007, [cit. 2011-04-03]. < <http://www.sokol-cos.cz/COS/sokol.nsf/pages/organizace-A9EF> >.

Česká Obec Sokolská. *Sokol-cos* [online]. c2007, [cit. 2011-04-03]. <<http://www.sokol-cos.cz/COS/sokol.nsf/pages/historie-sletu-v-kostce-8414>>.

Česká Obec Sokolská. *Sokol-cos* [online]. c2007, [cit. 2011-04-03].

<<http://www.junior.sokol-cos.cz/COS/junior.nsf/pages/v-6E75>>.

EMMERT, František. *1918 - vznik ČSR*. 1. vyd. Brno: Computer Press, 2008. 63 s. ISBN 978-80-251-2283-9.

REITMAYER, Ladislav. *Miroslav Tyrš a jeho místo v dějinách české pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1 989. 156 s. ISBN 80-04-23206-X.

Sokol : časopis zájmům tělocvičným věnovaný. Praha : Pražská tělocvičná jednota Sokol, 1918– . Vycházel měsíčně.

Sokol : časopis zájmům tělocvičným věnovaný. Praha : Pražská tělocvičná jednota Sokol, 1919– . Vycházel měsíčně.

Sokol : časopis zájmům tělocvičným věnovaný. Praha : Pražská tělocvičná jednota Sokol, 1920– . Vycházel měsíčně.

Sokol : časopis zájmům tělocvičným věnovaný. Praha : Pražská tělocvičná jednota Sokol, 1921– . Vycházel měsíčně.

Sokol : časopis zájmům tělocvičným věnovaný. Praha : Pražská tělocvičná jednota Sokol, 1922– . Vycházel měsíčně.

Sokol : časopis zájmům tělocvičným věnovaný. Praha : Pražská tělocvičná jednota Sokol, 1923– . Vycházel měsíčně.

Sokol : časopis zájmům tělocvičným věnovaný. Praha : Pražská tělocvičná jednota Sokol, 1924– . Vycházel měsíčně.

Sokol : časopis zájmům tělocvičným věnovaný. Praha : Pražská tělocvičná jednota Sokol, 1925– . Vycházel měsíčně.

Sokol : časopis zájmům tělocvičným věnovaný. Praha : Pražská tělocvičná jednota Sokol, 1926– . Vycházel měsíčně.

Sokol : časopis zájmům tělocvičným věnovaný. Praha : Pražská tělocvičná jednota Sokol, 1927– . Vycházel měsíčně.

Sokol : časopis zájmům tělocvičným věnovaný. Praha : Pražská tělocvičná jednota Sokol, 1928– . Vycházel měsíčně.

UHLÍŘ, Jan B; WAIC, Marek. *Sokol proti totalitě 1938-1952.* Praha : Univerzita Karlova, Fakulta tělesné výchovy a sportu, 2001. 175 s. ISBN 80-86317-11-0.

WAIC, Marek, a kol. *Sokol v české společnosti 1862-1938 = Sokol in der tschechischen Gesellschaft.* 1. vyd. Praha : Univerzita Karlova, Fakulta tělesné výchovy a sportu, 1996. 209 s. ISBN 80-238-3287-5.

WALDAUF, Jan. *Sokol : malé dějiny velké myšlenky.* Luhačovice : Atelier IM Luhačovice, 1. vydání v r. 2007. 381 s. ISBN 978-80-85948-67-7.